

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE AİLE İÇİ DİNİ
AKTİVİTELER
DİNİ TUTUM VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ
İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hamza KÖKCÜ

İstanbul
Haziran-2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE AİLE İÇİ DİNİ
AKTİVİTELER
DİNİ TUTUM VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hamza KÖKCÜ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

İstanbul

Haziran-2019

TEZ ONAYI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

Üye Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU

Üye Prof. Dr. Ahmet ŞİRİN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “ **Üniversite Öğrencilerinde Aile İçi Dini Aktiviteler, Dini Tutum ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki** ” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Hamza KÖKCÜ

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yapılma nedeni; literatürde yaşam doyumu, dini tutumla ilgili yapılmış çalışmaların olmasına rağmen aile içi dini aktivitelerle ilgili hiçbir çalışmanın olmamasıdır. Üniversite öğrencilerinde aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak bu konuyla ilgili araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için fikir verecektir. Bu noktada çalışmanın ilk olacağı, literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın tüm eksikleri yazarına ait olmakla birlikte, tez olarak kabul aşamasına gelmesine kadar olan süreçte, birçok kişinin desteği ve katkısı bulunmaktadır.

Öncelikle tez yazma sürecinde tezin başından sonuna kadar olan süreçte beni cesaretlendiren, sabırla beni dinleyen ve yol gösteren değerli danışman hocam, Sn. Dr. Öğretim Üyesi Besra TAŞ'a, ilgisi ve desteği için çok teşekkür ederim. Tezimin istatistiksel kısmında, özverili yardımları için Sn. Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU'ya ve anket çalışmalarında ve tezle ilgili konularda her zaman yanımda olan, değerli vakitlerinde benimle ilgilenen Araştırma Görevlisi Sn. Murat İŞIKER'e ve emeği geçen diğer tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Anket izinleri için; ilgili üniversite ve fakülte yönetimlerine, uygulamalarda zamanlarını aldığım akademisyenlere, personellere, görüşlerini belirterek çalışmaya katkıda bulunan üniversite öğrencilerine, bilimsel çalışmaya destekleri, ilgileri ve olumlu tavırları için çok teşekkür ederim.

Ve en önemlisi; bu günlere gelmemde emeklerini ödeyemeyeceğim, annem, babam ve kardeşlerime sonsuz minnettarım.

Ve bu yoğun süreçte; manevi destekleriyle, değerli varlıklarıyla hayatıma güç ve anlam katan, kendilerine ayırmam gereken zamanda anlayışlı davranan, en güzel övgü ve temennileri fazlasıyla hak eden değerli eşim, Tuğba KÖKCÜ ve gözümün nurları, İlminur, Ahmet Said ve Muhammed Akif'e sonsuz sevgilerimi sunarım.

28. 06. 2019 / İstanbul

ÖZET
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE AİLE İÇİ DİNİ AKTİVİTELER DİNİ
TUTUM VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hamza KÖKCÜ

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

Haziran 2019, x+92 Sayfa

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinde aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelenmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma örneklemini, seçkisiz örneklem yöntemi ile 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde çeşitli fakültelerde eğitim gören 522 öğrenci (297 Kadın, 225 Erkek) oluşturmaktadır. Verilerin analizinde SPSS Windows 25 programından yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişkileri belirlemek için “Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi”, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama düzeyini ortaya koymak amacıyla “Çoklu Regresyon Analizi” kullanılmıştır. Bununla birlikte araştırmada kullanılan ölçeklerden elde edilen puanların iki grup ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını bulmak için “İlişkisiz T Testi” ikiden fazla değişkenin ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını bulmak içinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Elde edilen analiz bulgularına göre; aile içi dini aktivite ölçeğinin önem ve sıklık boyutu ile dini tutum ölçeğinin biliş, duygu, davranış ve ilişki alt boyutları toplam puanları bireylerin yaşam doyumunu pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Bireylerin yaşam doyumu ile dini tutumları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermekte; yaş ve sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Yaşam doyumu bireylerin algıladıkları ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Fakat bireylerin algıladıkları ekonomik durumları aile içi dini aktivite ve dini tutum yönünden farklılık oluşturmamaktadır. Son olarak aile içi dini aktivite, dini tutum ve yaşam doyumu, bireylerin anne baba tutumlarını algılamalarına göre anlamlı farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Din, Dini Eğitim, Dini Tutum, Yaşam Doyumu

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN OF FAMILY RELIGIOUS ACTIVITIES RELIGIOUS ATTITUDE AND SATISFACTION WITH LIFE UNIVERSITY STUDENTS

Hamza KÖKCÜ

Master, Psychological Counseling and Guidance

Thesis Advisor: Lecturer Dr. Besra TAŞ

June 2019, x+92 Pages

The purpose of this study is to analyze the relationship at university students of family religious activities, religious attitude and satisfaction with life. The sample of the study was composed of 522 (297 Female, 225 Male) students chosen randomly from different departments of Istanbul Sabahattin Zaim University at 2018-2019 academic year. In the analysis of the data, by the help of SPSS Windows 25 softwares. To reveal the relationship between the scales used in the research “Pearson Moment Product Correlation Analysis”, in order to determine the predictive level of dependent variables of independent variables “Multiple Regression Analysis” tests were used. However the scores obtained from the scales used in the research were significant in the difference between the two groups means “İndepented Samples T”, and the significance of the difference between the means of more than two variables One way variance for analysis “One Way Anova” tests were used. According to the results obtained analysis; there is a positive and statistically significant relationship between the importance and frequency of family religious activity scale with total scores of cognitive, emotion, behavior and relationship sub-dimensions of religious attitude scale life satisfaction of individuals. Individuals' life satisfaction and religious attitudes show statistically significant differences according to gender; does not show significant differences according to age and grade level variable. Life satisfaction shows significant differences according to the economic conditions perceived by individuals. However individuals' perceived economic status does not differ in terms of family religious activity and religious attitude. Finally of family religious activities, religious attitude and satisfaction with life, Individuals' attitudes differ significantly according to their perceptions of parents.

Key Words: Family, Religion, Religious Education, Religious Attitude, Satisfaction with Life

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem	1
1.2.Amaç	3
1.3.Araştırmanın Önemi	3
1.4.Varsayımlar	4
1.5.Sınırlılıklar.....	4
1.6.Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
AİLE İÇİ DİNİ AKTİVİTE, DİNİ TUTUM VE YAŞAM DOYUMU	6
2.1.Aile	6
2.1.1.Aile Türleri	6
2.1.1.1.Geniş Aile	6
2.1.1.2.Çekirdek Aile.....	7
2.1.1.3.Geçiş Aile	7
2.1.1.4.Parçalanmış Aile	7
2.1.2.Anne Baba Tutumları.....	8
2.1.2.1.Demokratik Anne Baba Tutumu.....	8
2.1.2.2.Koruyucu Anne Baba Tutumu	9

2.1.2.3.Otoriter Anne Baba Tutumu	9
2.1.2.4.Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu.....	10
2.1.2.5.Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu	10
2.1.2.6.İlgisiz Anne Baba Tutumu	11
2.1.2.7.Tutarsız Anne Baba Tutumu.....	11
2.1.3.Anne Baba Tutumlarının Oluşumundaki Etmenler	12
2.1.4.Anne Baba Tutumlarıyla İlgili Yapılan Araştırmalar	15
2.1.4.1.Anne Baba Tutumlarıyla İlgili Ülkemizde Yapılan Araştırmalar	15
2.2.Din	17
2.2.1.Din Eğitimi	18
2.2.2.Aile ve Din.....	18
2.2.3.Ailede Din Eğitimi.....	18
2.2.3.1.Ailede Din Eğitiminin Temel Esasları.....	21
2.3.Tutum	23
2.3.1.Tutumların Kaynağı.....	23
2.3.2.Dini Tutum.....	23
2.3.2.1.Dini Tutumun Öğeleri.....	24
2.3.3.Dini Tutumun Oluşumu Gelişimini Etkileyen Faktörler	26
2.3.3.1.Toplumsallaşma Süreci ve Grup Üyeliği.....	27
2.3.3.2.İhtiyaçlar ve Güdüler	27
2.3.3.3.Kişilik Özellikleri	28
2.3.4.Dini Tutumun Özellikleri.....	29
2.3.4.1.Güç Derecesi.....	29
2.3.4.2.Karmaşıklık.....	29
2.3.4.3.Merkezlilik	30
2.3.4.4.Tutarlılık	30
2.3.5.Dini Tutumların Değişimi.....	31

2.3.6.Dini Tutumların Kalıcılığı	31
2.4.Yaşam Doyumu	33
2.4.1.Yaşam Doyumu Kavramı	34
2.4.2.Yaşam Doyumu Kuramları	35
2.4.2.1.Ereksel Kuram	35
2.4.2.2.Bağ Kuramı	35
2.4.2.3.Etkinlik Kuramı	36
2.4.2.4.Yargı Kuramı	36
2.4.2.5.Tavandan Tabana ve Tabandan Tavana Kuramı	36
2.4.2.6.Haz ve Acı Kuramı	37
2.4.3.Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler	37
2.4.3.1.Yaş	38
2.4.3.2.Cinsiyet	38
2.4.3.3.Eğitim	38
2.4.3.4.Kişilik	38
2.4.3.5.Din	39
2.4.3.6.Evlilik ve Aile	39
2.4.3.7.Gelir	39
2.4.3.8.Çalışma ve İş Yaşamı	39
2.4.4.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	40
2.4.4.1.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	40
2.4.4.2.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	42
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	43
YÖNTEM	43
3.1. Araştırmanın Modeli	43
3.2. Evren ve Örneklem	43

3.3. Veri Toplama Araçları.....	43
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	43
3.3.2. Aile İçi Dini Aktiviteler Ölçeği	43
3.3.3. Ok-Dini Tutum Ölçeği.....	44
3.3.4. Yaşam Doyumu Ölçeği.....	45
3.4. Verilerin Toplanması.....	46
3.5. Verilerin Analizi.....	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	48
ARAŞTIRMA BULGULAR	48
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	63
TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	63
ALTINCI BÖLÜM	69
ÖNERİLER	69
6.1. Öneriler	69
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	86
EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU	87
EK 2: AİLE İÇİ DİNİ AKTİVİTELER ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)	88
EK 3: YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)	89
EK 4: DİNİ TUTUM ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)	90

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.1: Aile İçi Dini Aktivite Tutum Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri	48
Tablo 4.2: Dini Tutum Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri	48
Tablo 4.3: Yaşam Doyumu Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri	49
Tablo 4.4: Araştırmada Kullanılan Ölçek ve Alt Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiler	49
Tablo 4.5: Dini Aktivite Alt Ölçek Puanlarının Yaşam Doyumunu Yordanmasına Dönük Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 4.6: Dini Tutum Alt Ölçek Puanlarının Yaşam Doyumunu Yordanmasına Dönük Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 4.7: Dini Aktivite ve Dini Tutum Toplam Ölçek Puanlarının Yaşam Doyumunu Yordanmasına Dönük Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	52
Tablo 4.8: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları	53
Tablo 4.9: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Yaşama Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	54
Tablo 4.10: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	55
Tablo 4.11: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Mezun Olunan Lise Türüne Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	56
Tablo 4.12: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Babaların Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	57
Tablo 4.14: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Bireylerin Ekonomik Durumlarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	59
Tablo 4.15: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	60
Tablo 4.16: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Aile Yapısına Göre t Testi Sonuçları	61
Tablo 4.17: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	61

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini teşkil eden problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, varsayımlar, sınırlılıklar sunulmuş ve araştırmada kullanılan terimlere ilişkin kavramsal bilgilere yer verilmiştir.

1.1.Problem

İnsanlar psikolojik açıdan inanma duygusunu her zaman içinde taşımıştır. Geçmişten bugüne kadar gelen medeniyetleri incelediğimizde, bir iman kaynağına ve ahlak düzenine ihtiyaç hissetmiştir. Medeniyet kurmuş toplumlar gibi ilkel toplumlarda temelinde bir inanç ve ahlak düzeni bulunan yapılar oluşturdukları antropolojik kazılarda ortaya çıkmıştır (Özakpınar, 1999).

Din, insanın var oluş amacına bilimin üstünde bir açıklama getirmiştir. Bu sayede insan, bilimin evrende açıklayamadığı boşlukta, dünyayı ve kendini anlamlı bulmakta ve bu anlam ışığında kendi fikirlerini ve hedeflerini belirleyebilmektedir. Din, kutsallığı sayesinde insanın hayatına anlam katması ve bundan dolayı hayatı insan için yaşamaya değer kılmaktadır (Kirman, 2005).

Dinin içinde bulunduğu toplum üzerindeki etkileri yanında aileyi de birçok yönden etkilemektedir. Aile gibi toplumun çekirdeği olan bir kurumunun korunması ve sürekliliği için en önemli etken dindir. Aile ve din insanoğlunun var olmasından beri devam eden birbirinden ayrılmayan iki olgudur. Din, toplumları yönlendirme ve şekillendirme gücü olan, bireysel ve toplumsal davranışların alt yapısını oluşturma oldukça etkisini gösteren sosyal bir olgudur (Aydın, 2013: 332).

Dinin aile üzerindeki etkisinin oluşması, ailede din eğitiminin önemini ortaya koymaktadır. Din eğitiminde öncelikle insanın özüne dönmesi, özelliklerini tanınması ve bu sayede kendini eğitmesi birinci koşuldur. Bireyin ilk olarak kendini ve çevresini tanınması ve bunları anlamlandırmasından sonra bu âlemin yaratıcısını tanımaya çalışması, yapacağı bütün çalışmalarının merkezinde yer alacaktır. Kur'an'ı Kerim, doğada ve insanda ilahi tecelli ve tezahürlerin farkına varmış, bilinçli Müslümanlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Dini açıdan eğitim, bireyin kendine yönelmesi ve kendini tanınması, daha sonra kendinden başlayarak Allah'ın varlığını tanıtmaya ve bu yönde insanlara rehber olmaktır (Hökelekli, 2013: 214).

Yaşadığımız hayatta sevinç, mutluluk, huzur gibi olumlu duygularla beraber keder, üzüntü gibi olumsuz duygular da bulunmaktadır. Bireyin yaşamına dair yaptığı değerlendirmeler ışığında bireysel olarak algıladığı olumlu ve olumsuz duyguların toplamı yaşam doyumunu ifade etmektedir (Dikmen, 1995: 116). Ayrıca yaşam doyumunu, bireyin sorunları ile baş edebilme ve hayata olumlu bakabilmesi için önemli bir olgu olarak görülmektedir (Myers, 2000).

Din ve yaşam doyumunu (mutluluk) ilişkisi üzerinde birçok araştırma ve makalenin yer almaya başladığı 1980'li yıllardan 1990'lı yıllara bakıldığında, genellikle çalışmaların daha küçük örneklerle ve az sayıda değişkenle yapıldığı görülmektedir. 2000'li yıllara geldiğimizde, çalışmalar artarak devam etmekte, dine inanmanın ve dini davranışları uygulayan bireylerin yaşam doyumunu ile ilgili birçok faydaya sahip oldukları ortaya çıkmaktadır (Ellison ve Levin, 1998).

Din ve yaşam doyumunu ile ilgili yapılmış araştırmada, dini inancıyla bağı güçlü olan insanların, yaşam doyumunu ve mutluluk düzeyi yüksek seviyede bulunmuştur. Ayrıca bu kişiler, olumsuz yaşam olaylarına düşük düzeyde olumsuz tepki vermişlerdir (Ellison, 1991). Başka bir araştırma da ise dua etme sıklığı ile yaşam doyumunu arasında yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur (Poloma ve Pendleton, 1991).

Dini inancının gereklerini yerine getiren bireyler hem inançlarını yaşamakta hem de yaşamdan daha fazla doyum alarak mutlu olmaktadır. Aksine dini inanç ve görevlerini yerine getirmeyen kişilerde ise yaşam doyumları düşük olduğundan mutsuz olmaktadır (Şimşek ve Kalgı, 2018: 1150).

Bireylerin yaşam doyumunu; iş tatmini, sağlık, zenginlik, evlilik durumu, aile ve arkadaşlık ilişkileri gibi birçok unsurdan etkilenmektedir. Bunların yanında dini inanç boyutu da yaşam doyumunu üzerinde oldukça etkilidir. Çünkü iş hayatı, sosyal hayat, aile hayatı gibi yaşamın birçok yönünde dinin etkisi hissedilmektedir.

Yapıcı (2007) ve Kula (2005)'nin yaptıkları çalışmada, dini inancın, bireye umut ve güven vererek, aşırı stres ve depresyona karşı iradeyi güçlendirdiği, sorunların üstesinden gelmede önemli bir yere sahip olarak, intihar etme olasılığını zayıflattığını ortaya koymuşlardır. Dini inanç ve davranışların yaşam doyumunu üzerindeki belirtilen olumlu etkilerinden dolayı bu araştırmada, üniversite öğrencilerinde aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumunu arasındaki ilişki incelenecektir.

1.2.Amaç

Araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinde aile içi dini aktiviteler ve dini tutumun yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemektir. Ayrıca, aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumunun demografik değişkenler açısından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktır.

Belirlenen bu amaç ışığında aşağıdaki soruların cevapları araştırılmıştır.

1. Araştırmada kullanılan aile içi dini aktivite, dini tutum ve alt ölçekleri ile yaşam doyumu ölçeklerinin betimsel istatistik düzeyleri nedir?
2. Araştırmada kullanılan aile içi dini aktivite, dini tutum ve alt ölçekleri ile yaşam doyumu ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Aile içi dini aktivite puanlarının yaşam doyumunu yordama düzeyi nedir?
4. Dini tutum ve alt ölçek puanlarının yaşam doyumunu yordama düzeyi nedir?
5. Aile içi dini aktivite, dini tutum ve yaşam doyumu ölçek puanları öğrencilerin; cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, mezun olunan lise türü, anne-babalarının eğitim düzeyi, ekonomik durumları, kardeş sayısı, aile yapısı ve algılanan anne-baba tutumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılıklar var mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Literatürü incelediğimizde aile içi dini aktiviteler ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bundan dolayı aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma literatürde benzer konularda araştırma yapacak araştırmacılara yol gösterecektir.

Dini tutum ve aktivitelerin, umut ve güven vererek, aşırı stres ve depresyona karşı iradeyi güçlendirdiği, intihar etme oranını azaltarak yaşam doyumunu artırması düşünülmektedir.

Dua ederek güçlü bir varlıktan yardım istemek, insan bedeni üzerinde faydalı olduğu, dua esnasında yüksek tansiyonda ve nabız atışlarında düşme görüldüğü, dua eden insanın üzüntülü halini azaltarak, ümit ve sabrını artırdığı tespit edilmiştir (Rowshan, 2008). Bu çalışmanın, bireylerin beden ve ruh sağlığı üzerinde olumlu etkisi yanında insanın zor durumda kaldığı anlarda duaya yönelmesinin stresle başa çıkmada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Topuz (2016)'un genç yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmada yaşamın anlamı ile dindarlık arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişkiye ulaşılmıştır. Bu çalışma ile amaçlanan, genç yetişkinlerin dinî şuur düzeylerinin artmasıyla yaşamın anlamlı hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca yaşam doyumu, bireyin sorunları ile baş edebilme ve hayata olumlu bakabilmesi için önemli bir olgu olarak görülmektedir (Myers, 2000). Bu çalışma ile bireylerin problemlerin üstesinden gelmede ve yaşamı pozitif değerlendirmede önemli katkı sunması düşünülmektedir.

1.4.Varsayımlar

Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

1. Bu çalışmada kullanılan ölçme araçları, araştırmanın amacına ve içeriğine uygun olduğu düşünülmektedir.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin tümü, kullanılan ölçme araçlarındaki maddelere verdikleri cevaplarda, gönüllü ve samimi oldukları düşünülmektedir.

1.5.Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sınırlılıkları şu şekilde ortaya konmuştur.

- 1.Bu araştırmanın örneklem grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen veriler ‘Kişisel Bilgi Formu’, ve ‘Aile İçi Dini Aktiviteler Ölçeği’ ‘Dini Tutum Ölçeği’ ve ‘Yaşam Doyumu Ölçeği’ ile elde edilen cevaplarla sınırlıdır.
3. Araştırma, kullanılan istatistiksel veri programı analizleri ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Aile: Aile, en az evli iki yetişkin insandan ve çocuklardan meydana gelen kurumlaşmış biyolojik-toplumsal gruptur(Günay, 1993).

Din: Din Arapça kavram olup “deyn” kökünden gelmektedir. Din, bağlanma, hüküm, itaat, ceza, mükâfat, gidilen yol, boyun eğmek, itaat etmek, kulluk, örf ve adet gibi farklı anlamlar ifade etmektedir (Yücedoğru, 2012:4).

Dini Eğitim: İnsanın, doğuştan sahip olduğu dini kabiliyet veya fitratın birçok terbiye metotlarıyla işlenmesi ile yaratıcıyı tanıyıp ve O'nun kutsal kitabını öğrenip isteklerini yerine getirmeye hazır hale gelmesiyle hayatını bu bilgiler ve istekler ölçüsünde düzenleyebilmesidir (Tosun,2002: 23).

Dini Tutum: Bireyin dini duygu, düşünce ve davranışlarını belirlemesidir. Yani, bireyin dinle ilgili inançları (zihni unsur), dinin bütünü ya da belli esaslarından hoşlanma ya da hoşlanmama (duygu unsuru) ve lehte ve aleyhteki bir takım eylemleri (davranış unsuru) onun dini tutumunu oluşturur (Peker 2008: 147).

Yaşam Doyumu: Yaşam doyumu kavramı, kişinin yaşamından memnun olmasını ifade eder ve psikoloji araştırmalarında genel olarak mutlu insanları tarif etmek için kullanıldığı görülen öznel iyi oluş kavramının bir bileşeni olarak kabul edilir (Eryılmaz ve Ercan, 2011: 139).

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE İÇİ DİNİ AKTİVİTE, DİNİ TUTUM VE YAŞAM DOYUMU

2.1.Aile

İnsanın temel ihtiyaçları ile birlikte korunmasını sağlayan, aile üyelerinin iletişim ve etkileşim halinde olduğu biyolojik ve sosyal bir yapıdır (Nirun, 1994).

Farklı bir tanıma göre ise aile, üyelerinin birbirine karşı aitlik duygusu içinde, sevgi, saygı, dayanışma içinde bulunduğu sosyal bir kurumdur (Bayraktar, 1995).

Aile, çocuk açısından, sosyal hayata katılmak için hazırlıkların yapıldığı ve deneyimlerin kazanıldığı bir ortam; yetişkinler açısından ise mutluluğun hâkim olduğu aynı zamanda şiddetli gerilim ve sıkıntılar karşısında dayanışmanın en iyi şekilde elde edildiği bir sığınma yeridir. Her bir aile bireyinin diğerleriyle ilişkisi vardır. Bu ilişkiler ağı içerisinde her birey, kendi benliğini ve kişiliğini yapılandırır (Cüceloğlu, 1993; Şentürk, 2006: 12).

Bütün toplumlarda insanların bir arada yaşamlarını devam ettirebilmeleri için aile ekonomi, siyaset, hukuk, ahlak, din, eğitim gibi çeşitli sosyal kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumların oluşmasında en önemli yeri aile teşkil etmektedir. Din, siyaset, eğitim, ekonomi gibi diğer sosyal kurumlar öncelikle aile içinde şekillenip gelişme gösterirler. Daha sonra bu kurumlar kültürel gelişmenin etkisi ile aileden bağımsız hale gelirler (Merter, 1990: 1).

2.1.1.Aile Türleri

Aile, içinde yaşayan kişilerin sayısına, rollerine, aile içi ilişkilerin kalitesine göre ayrı ayrı sınıflandırılmaktadır (Onur, 2011).

2.1.1.1.Geniş Aile

Geniş aile, iki ya da üç kuşağın aynı ortamda birlikte yaşamasıdır. Başka bir deyişle üç neslin aynı çatı altında birlikte yaşamasından veya aynı aile içerisinde birleştirilmesinden meydana gelen bir aile düzenidir (Cengiz, 1993:7). Bu ailede, anne, baba, evli kardeşler ve çocukları bulunur. Aynı zamanda üretim-tüketim ve ortak mülkiyet anlayışı hâkimdir (Eremrem, 1998: 15).

Geniş aile ya da tarım ailesi olarak bilinen geleneksel ailede, gelenek ve göreneklere bağlılık temel esastır. Kalabalık nüfusu olan, akrabalık bağları ile varlığını devam ettiren, kan bağına bağlı bir aile tipidir.

Bu aile türü, sanayinin çok az geliştiği ve genellikle geçimini tarımdan sağlayan kırsal bölgelerde yaygın olarak görülmektedir (Özkalp, vd., 2004).

2.1.1.2.Çekirdek Aile

Çekirdek aile, geniş aile yapısına göre az sayıda bireyden oluşur. Ailenin teşekkülü anne, baba ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu aile yapısında birey daha çok ön plandadır. Çekirdek aile ile geniş aileyi karşılaştırdığımızda, çekirdek aile, kent yaşamına daha uyumlu bir aile modelidir. Bu aile türünde çocuklar, ailede daha ön planda ve önemlidir. Bu aile tipinde anne babanın çocuğa ilgi ve sevgisinin en yüksek seviyededir (Baybek ve Yavuz, 2005: 93-94).

Toplumda sanayileşmenin gelişmesine paralel olarak kırdan kente göçlerin artmasına bağlı olarak aile yapısı da değişmiştir. Çekirdek ailenin fonksiyonu geniş aileye göre oldukça azalmıştır. Sadece iki fonksiyonu kalmıştır. Birinci fonksiyon; insan neslinin devamını sağlamak için üreme işlevi ve çocuğun toplumsallaştırılması, ikinci fonksiyon ise; aile bireylerinin psikolojik doyuma ulaşmasıdır (Sayın, 1990).

2.1.1.3.Geçiş Aile

Geçiş ailesi “geniş aile” ile “çekirdek aile” arası bir aile türü değildir. Çünkü bu aile tipi, biçim olarak her iki aile tipiyle benzerlik gösterse de toplumsal hayatın sosyal ve ekonomik yönden değişime uğramasıyla yapı ve işlevlerinde değişiklik gösterdiği bir aile türü olarak tanımlanabilir (Bilgin,1991: 44).

Geçiş ailesi tarıma dayalı üretimden sanayileşmeye dayalı üretime geçişin olduğu ülkemizde geçiş aile türüne çok sık rastlanmaktadır. Geçiş ailesini gecekondular ailesi olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü bu aileler, çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları tarım bölgelerini bırakıp sanayi merkezlerinin yoğun olduğu büyük kentlere göç etmiş ve bunun sonucunda çekirdek aile gibi maddi imkânsızlıklar nedeniyle kenar semtlerde ve gecekondularda yaşamak zorunda kalmışlardır (Bilgin, 1998: 5).

2.1.1.4.Parçalanmış Aile

Parçalanmış aile kavramı, ailenin genel yapısında bir değişimdir. Bu değişim, çocukların aileden ayrılmaları, ölüm, anne veya babanın uzun seyahatleri, karı-kocanın birbirinden ayrı yaşamaları veya boşanmaları şeklindedir (Bulut,1990:198).

Bu tür aileler, tek ebeveyn, üvey ebeveyn, büyük anne ve babayla veya başka yakınlarından oluşabilir. Parçalanmış ailede yetişen çocuklarda endişe, depresyon, uyku bozuklukları ve fobiler görülebilir. Genellikle çocukların çoğu, boşanma sonrası anneleriyle yaşasa da, babanın eksikliği anne-çocuk ilişkisindeki kaliteyi düşürmektedir (Feldman, 2004: 399).

2.1.2. Anne Baba Tutumları

Ailenin çocuk üzerindeki etkileri anne karnından itibaren oluşmaktadır. Anne babanın kişilik yapıları ve çocuğa yaklaşımları, çocuğun kişiliği, karakteri ve benlik saygısı üzerinde büyük ölçüde etkilidir. Ayrıca özgüven sahibi anne baba, bu özgüvenlerini çocuklarına da aktararak çocuklarının da özgüven sahibi olmalarını destekler. Aile içinde anne babanın davranışlarını kendine model alan çocuk bu sayede istenen ve istenmeyen davranışları ailesinden öğrenecek ve çevresine yansıtacaktır. Bununla birlikte bir ailede, çocuğun anne babasının davranışlarını benimseyebilmesi anne-baba ve çocuk arasında sevgi, saygı ve güven ilişkisine bağlıdır (Yavuzer, 1998).

Her ailenin kendine özgü bir yapısı, kuralları ve değerleri vardır. Bu sebeple anne baba tutumlarını gruplamak zordur. Aileler, farklı özelliklere sahip olduğu gibi aynı aile içinde anne ve baba tutumları da farklılık gösterebilmektedir. Ailelerdeki genel tutumları temel alarak, bu tutumlardaki benzer yönlerini incelediğimizde, demokratik tutum, aşırı müdahale edici ve koruyucu tutum, aşırı serbest tutum ve ilgisiz-kayıtsız tutum ile karşılaşmaktadır (Kulaksızoğlu, 2011: 117; Özgüven, 2001: 209).

2.1.2.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Bu tutumu benimseyen ebeveynler, her çocuğun kendine özgü ve tek olduğunu bilincindedir. Ayrıca, çocuğa iyi bir aile ortamı hazırlayarak, çocuğun, sahip olduğu yetenekleri sergilemesine ve kendini gerçekleştirmesine imkân tanır. Bu ortamda yetişen çocuk, kendini ve duygularını doğru bir şekilde ifade edebilir, etrafı ile olumlu iletişim kurabilir, düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilir ve kabul etmediği düşünceleri sorgulamaktan çekinmez. Genellikle bu tarz çocuklar sınırlarını bilen, ideallerinin peşinden koşan, kendisi ile barışık, başarılı bireyler olur. Ergenlik döneminde çeşitli bocalamalar yaşasalar bile yaşadıkları çelişkiler ve anne-babaya gösterdikleri tepkiler büyük boyutlara ulaşmaz.

Ergen, anne babasından ayrı görüşler, düşünceler geliştirir, değişik beğeniler kazanır, ancak eve bağımlılığı sürer (Kulaksızoğlu, 2004; Yörükoğlu, 2000; Yavuzer, 2000).

2.1.2.2.Koruyucu Anne Baba Tutumu

Bu tutum, çocuğun davranışlarını kısıtlayan, çocuğun bireyselleşmesine engel olan, koruma duygusuyla hiç yalnız bırakmayan, aşırı ilgi gösteren, özgüveni eksik bireylerin yetişmesine neden olur (Sargın, 2001; Yavuzer, 2011).

Müdahaleci ebeveynler, koruma duygusuyla hareket ederek evlatlarıyla sürekli bir arada bulunmayı isteyerek onların büyüdüğünü kabullenmek istemezler. Bu durum çocuklarına karşı toleranslı olmamalarına sebep olur. Bundan dolayı bu tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarında bağımsız bir kişilik yapısının oluşacağı söylenemez. Ayrıca evde anne babası ve diğer aile büyükleriyle beraberken sürekli kontrol altında tutulan ve gözlerin üzerlerinde olduğunu hisseden bu çocuklar dışarı ile ilişkilerinde iletişim problemleri yaşar (Cüceloğlu, 1993; Eldeklioğlu, 2004).

Günümüzde bu tutumu daha çok annelerin gösterdiğini söyleyebiliriz. Fakat aşırı koruyucu tutumu benimseyen eğitim düzeyi yüksek babalar da görülmektedir. Koruma düşüncesinden dolayı anne-babaların bu tutumu sık kullandığı görülmektedir (Dönmezer, 1999: 56).

2.1.2.3.Otoriter Anne Baba Tutumu

Bu tutumda, istenilen davranış gösterildiğinde çocuğa sevgi gösteren, çocuğun itaatkâr olması beklenen, çocuk farklı davranışlarda bulunduğu ise, otoriteyi sağlamak için genelde cezaya başvurulduğu bir yaklaşımdır (Kuzgun,1973).

Geleneksel Türk aile yapısında sıklıkla karşılaşılan bu tutumda, çocuğun istek ve ihtiyaçlarının önemsenmediği, katı kuralların olduğu bir ortam vardır. Çocuklara bu kurallara neden uyması gerektiği çoğu kez açıklanmaz. Çocuk, anne babasının isteğini yerine getirmek için kurallara sorgulamadan uymak zorundadır. Yoksa bir yaptırımla karşılaşacağı bilincindedir. Bu tutumda, sürekli bir müdahale ve denetim vardır. Anne baba bu tutumda “zor yoluyla denetleme” ve “sevgi esirgeyerek denetleme” düşüncesiyle hareket eder. Bu tutuma sahip anne babaların bir özelliği de her şeyde en iyiyi kendilerinin bildiğini sanarak, çocuklarına söz hakkı tanımazlar (Kulaksızoğlu, 2004; Eldeklioğlu, 2004; Yavuzer, 2005; Aydın, 2007; Sezer, 2010).

Aşırı baskıcı, otoriter tutum, çocuğun kendine olan güvenini zedeleyen ve kişiliğini hiçe sayan bir tutumdur. Bundan dolayı ebeveyn ve çocuk arasında bir iletişimin varlığından söz edemeyiz. Bu tutumla yetişen gençlerin bastırılmış hisleri olduğundan daha çok iç dinlemelerine sebep olur.

Bu tutumla yetiştirilen çocuk, pasif, saldırgan, utangaç, dargın, sessiz, uslu, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık, küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir yapıya sahip olabilir. Aynı zamanda bu çocuklar genelde isyankâr davranışlarla beraber aşağılık duygusu geliştirebilirler (Kulaksızoğlu, 2004; Eldeklioğlu, 2004; Yavuzer, 2005; Aydın, 2007; Sezer, 2010).

2.1.2.4.Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu

Mükemmeliyetçi anne baba tutumunda her şeyin en iyisini çocuktan bekleme vardır. Anne baba, kendi gerçekleştiremediği yaşantıları çocuğunun gerçekleştirmesini ister. Bu tutumda çocuğun kişiliği, ilgileri ve yetenekleri dikkate alınmaz. Aile, bedensel ve zihinsel yönden beklentileri karşılama için çocuğa kapasitesinin çok üstünde eğitimler uygular ve bütün çocukça davranışları yasaklar. Hatta arkadaş seçimi dahi aile tarafından yapılır (Dönmezer, 1999; Araz, 2007: 57).

Mükemmeliyetçi ailelerde kurallar belirlidir ve çocuğun bunlara mutlaka uyması beklenir. Bundan dolayı bu tutumla yetişen çocukların fikirleri genelde çok katıdır. Yani bir şey veya kimse ya çok olumlu ya da çok olumsuzdur. Bu durumdaki çocuk kendi doğal içgüdüleri ve ağır kurallar arasında sıkışmıştır. Sürekli bir iç çatışma halinde olan bu çocuklar sevgi ve nefret karışımı duyguları aynı anda yaşar. Bu çocukların bir özelliği de her işte en iyi ve en üstün olma duygusu vardır. Fakat istediği hedefe ulaşamayınca hayal kırıklığı yaşar ve çalışmayı tamamıyla bırakabilir. Bu durumda çocukta aşağılık duygusu gelişir (Dönmezer, 1999; Araz, 2007: 57).

2.1.2.5.Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu

Çocuk merkezli ya da aşırı hoşgörülü aileye, genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ya da çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde yetişen tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. İnişiyatifi elinde bulunduran çocuk uyuma, yemek, ders çalışma ve etkinliklere katılma durumunda hiçbir denetim ya da disipline tabi tutulmaz. Bu tutumda, anne baba çocuğun isteklerine kayıtsız şartsız uyar. Bu şekilde her davranışı onaylanan çocuk, doğruyu yanlış biribirinden ayırt edemez hale gelir (Adam, 2009: 200; Dönmezer, 1999: 55-56; Yavuzer, 1988).

Yavuzer, (1998)'e göre aşırı hoşgörölü ya da üstüne fazla düşme çocuğu bencilleştirir. Bu durumdaki çocuk, dikkat çekmek, ilgi odağı olmak ve kendisine hizmet edilmek ister. Bu çocuklar evde ve toplumsal yaşamdaki ilişkilerinde uyum sağlamada zorluk yaşarlar. Bu tutumu devam ettiren aileler, çocuğun duygu, istek ve dürtülerini kontrol edebilme yeteneğinin gelişiminde olumsuz etki oluşturarak vurucu-kırıcı, agresif davranışlarının artmasına yol açabilir. Bu durum aile içinde de çeşitli sorunları beraberinde getirir. Çünkü çocukların devam eden istekleri ve devamlı patlamaları bazen onların da dayanma sınırlarını zorlar; bu kez çok sert cezalar uygulanır. Hem hoşgörölü, hem de çok sert tutumların uygulandığı böyle bir aile ortamında büsbütün karmaşa hali hâkimdir (Ekşi, 1990).

2.1.2.6.İlgisiz Anne Baba Tutumu

İlgisiz ve kayıtsız anne baba tutumunun oluşmasında anne baba ve çocuk arasında iletişim en önemli sorundur. Bu tutuma sahip aileler çocukları ile iletişim kurmayarak, çocuklarını sık sık yalnız bırakabilmekte ya da öteleyebilmektedir. Bu ebeveynler, yapacakları işlerde çocuklarının engel olacağını düşünür. Ayrıca çocuğun maddi ve manevi yönden ihtiyaçlarını karşılanmada yetersizdirler. Böyle bir ortamda özgüveni düşük olarak büyüyen çocuk, dikkat çekmeye ve çevreye varlığını ispatlamaya çalışır. Anne babanın ilgisini, onayını ve sevgisini almadan büyüyen çocuklarda saldırganlık eğilimleri daha fazla görölmektedir. Genellikle bu anne baba tutumuna fakir ve geniş ailelerde rastlanılmaktadır (Adam, 2009; 199; Dönmezer, 1999; 59; Karataş, 2009: 19; Yavuzer, 2005: 33; Tunalı, 2011).

Bu tutuma sahip aileler, kendi istek ve ihtiyaçlarını çocuklarının istek ve ihtiyaçlarının önüne koymaktadırlar. Çocukla vakit geçirecekleri zaman dahi çocuğa ilgi göstermekten çok kendi duygusal ihtiyaçlarını merkeze alır. Ayrıca çocuğun seviyesini göz önüne alarak ilgi göstermeyen bu aileler, çocuklarının yetişkin oldukları zaman kendileriyle ilgilenmelerini bekleyebilmektedir. Fakat çocuklarına kayıtsız kalmaları veya yeteri ilgi ve sevgiyi vermemeleri nedeniyle çocukları çoktan kendi dünyalarına çekilmiş ve anne babadan uzaklaşmışlardır (Baykan, 2014: 34).

2.1.2.7.Tutarsız Anne Baba Tutumu

Bu tutum anne ve babanın kendi içinde veya aralarında tutarsız olmasından kaynaklanmaktadır.

Örneğin, babanın otoriter tutum benimsediği bir ailede, anne çocuktaki sevgi yetersizliğini telafi etmek için serbest veya koruyucu bir tutum içinde olabilir. Bu durumda çocuk, karmaşa yaşayacak ve anne-babasının düşüncesini anlayamayacaktır. Bunun sürekli devam etmesinde çocuk belirli bir zaman sonra anne-babadan aldığı uyarıyı ciddiye almayacaktır (Dursun, 2010).

Ebeveynler bu tutumu, özellikle çocuk ergenlik dönemindeyken sık kullanır. Çocuklara bazı zaman “sen küçüksün” denilerek engel olunan bir davranışa daha sonra “artık sen büyüdün” tepkisi verebilmektedirler. Anne ve babanın istisnai durumlar dışında kendi içinde ve aralarında tutarlı davranışlarda bulunmaları çocuğun ruhsal gelişimi açısından önemlidir (Dönmezer, 1999: 58-59; Yörükoğlu, 2000).

Anne babanın tutarsızlığı çocuğun eğitimi ve gelişimi üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Bundan dolayı ebeveynlerin, çocuğun eğitimi ve gelişimi konusunda ortak fikirde olmaları önem arz etmektedir. Bu durumda çocuk, davranışını anne-babasının tutarsızlığına göre değil, davranışın niteliğine göre şekillendirecektir. Bunun için evin bir sistemi olmalı ve evde tutarlı ilkeler benimsenmelidir (Yavuzer, 1988).

2.1.3. Anne Baba Tutumlarının Oluşumundaki Etmenler

Anne-Babanın Kendi Deneyimleri

Ebeveynlerin çocukluk döneminde maruz kaldığı anne baba tutumları, çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar üzerinde etkilidir. Bu dönemde baskı altında yetiştirilen çocuk, kendi anne baba olduğunda çocukluk dönemindeki yetiştirilme yöntemlerini sıklıkla kullandığı görülmektedir. Ayrıca baskı altında yetiştirilen bazı ebeveynler, yetiştirilme tarzının aksine çocuklarına karşı aşırı hoşgörülü bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Bu durum çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimi yönünden uygun bir yöntem değildir (Yavuzer, 2005).

Çocuğun Cinsiyeti, Yaşı ve Doğum Sırası

Ebeveynin tutumu, çocuğun cinsiyetine göre değişiklik gösterebilir (Dönmezer, 1999). Örneğin, anne-babalar erkek çocukların saldırgan tutumlarını göz ardı ederek, akran ilişkilerinde saldırgan olmalarına izin verici tutum takınabilir. Toplumumuzda cinsiyete göre çocuk yetiştirme tutumlarına baktığımızda, kız çocuklarının daha itaatkâr, erkeklerin ise daha serbest yetiştirildiği görülmektedir.

Ayrıca annelerin, erkek çocukların bakımına ve ihtiyaçlarına daha fazla önem verdiği söylenebilir (Yılmaz, 2004; Kulaksızoğlu, 2011: 126; Aydın, 2005: 128).

Anne baba tutumlarına etki eden faktörlerden biri de çocuğun yaşıdır. Ebeveynlerin beklentileri çocuğun yaşına göre farklılaşmakta ve aynı davranışa gösterdikleri tutum değişmektedir (Dönmezer, 1999).

Çocukların doğum sırası, anne baba tutumları üzerinde etkilidir. Anne babalar çocuklarını yetiştirme esnasında büyük bir deneyim edinir ve birçok şey öğrenme imkânları olur. Yapılan çalışmalarda, annelerin ilk doğan bebek ile son doğan bebeğe karşı tutum ve davranışları genellikle farklılaşmaktadır. Genellikle ilk çocuklardan beklentiler yüksek seviyede iken, ortanca ve son çocuklarda beklenti biraz daha düşük seviyede olmaktadır (Ekşi, 1990).

Annenin Çalışma Durumu

Annenin çalışma durumu, anne baba tutumlarını etkileyen faktörler arasında gösterilir. Çalışan annelerin iş hayatının getirdiği sosyal etkenlerden dolayı daha demokratik ve sakin oldukları, bunun da çocuğun okul hayatına olumlu yansımaları olmaktadır (Bronstein ve Zlotnik, 2008). Bir işte çalışmak, annenin sosyal desteklerinden biridir. Fakat çalışmayan anneye baktığımızda doyumsuzluk, tükenmişlikle karşılaşırız. Bunun sebebini annenin sahip olduğu büyük sorumluluk ve rahat hareket edememesi olarak söyleyebiliriz. Bu durum ebeveyn çocuk ilişkisi açısından bir dezavantajdır. Bunun yanında anne, iş hayatında sıkıntı ve stres gibi nedenlerden dolayı mutlu değilse bu durum çocukla iletişimine olumsuz yansımaktadır. Bu durumda anne, çocuğuna ilgi ve sevgi gösteremediğinden ötürü kendini suçlamakta ve bunu telafi edebilmek için aşırı hoşgörülü tutum geliştirebilmektedir (Yavuzer, 1998; Şanlı, 2007).

Anne Baba Arasındaki İlişki

Anne ve baba aralarındaki ilişkinin çocuklar üzerinde belirgin etkisi vardır. Eşlerin birbirlerine sağlıklı iletişim çerçevesinde, sevgi, saygı içerisinde bulunması, evde sakin ve huzurlu bir ortamın oluşması, çocuklarıyla ilgili tutumları üzerinde etkilidir. Yoksa ilişkilerinde pürüzler olan anne-babanın çocuklarıyla olan ilişkilerinde problemler vardır.

Bu aile ortamında çocuğa yansıtılan tutumlarsa, kabul edici olmama, aşırı müdahalecilik gibi tutumlardır (Yavuzer, 2011; Dönmezer, 1999).

Anne Babanın Sosyo-Ekonomik Durumu

Anne baba tutumuna etki eden diğer bir faktör ise sosyo-ekonomik durumdur. Ekonomik düzeyi yüksek olan bireyler çocuklarının verdiği kararlarda daha özgür olmasını sağlar ve onların bir problemle karşılaştıkları zaman çözümü çocuklarının bulmasına destek olurken, ekonomik düzeyi düşük olan aileler ise, destek konusunda daha sınırlayıcı bir tutum içinde olmaktadır (Yılmaz, 2009; Dönmezer, 1999).

Anne Babanın Eğitim Durumu

Demiriz ve Öğretir(2007: 120)'e göre, ailelerin eğitim seviyesinin yüksek olması, çocukların kendi kararlarını vermesinde, çocuğun gelişiminde, özgür ortamda kendini ifade etmesinde yardımcı olur. Bu aileler, çocuk yetiştirmedeki amacın çocuğun kendini gerçekleştirmesine yardımcı olduğunu bilirler. Aksi durumda anne babanın eğitim seviyesinin düşük olması, onları yetiştirildikleri anne baba tutumlarını uygulamak zorunda bırakmaktadır (Şanlı, 2007).

Anne Babanın Ruhsal Durumu

Silverberg ve Gondali yapmış olduğu araştırmalarda, depresyon ve kaygı gibi duygusal sorunları yaşayan ebeveynlerin çocuklarına karşı az ilgi göstermiş olduğunu belirtmiştir (Akt. Steinberg, 2007:153).

Anne babaların kötü çocukluk yaşantısına maruz kalması, sorunların üstesinde gelmede zorlanması, çocuklarının ihtiyaçlarına çoğu kez duyarsız olma ve çoğu zaman öfkelerini kontrol edememesine sebep olur. Bu durum boşanmayı getiren sebeplerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca anne veya babasının depresyon ve kaygı gibi duygusal bozukluğu halinde büyüyen çocuklar, anne-baba olduğu zaman aynı problemler veya bozukluklar onlarda da görülebilmektedir. Anne ya da babanın çocuk üzerinde kurduğu normal dışı baskı sahip oldukları anormal psikolojisinden kaynaklanabilir. Bunun yanında annenin çocuğuna karşı aşırı koruyucu tutum içinde bulunması, annedeki psikolojik bir bozukluk neticesi olabilir. Örneğin, şizofren bir anne, ruhsal bozukluktan dolayı aşırı şüphe içinde davranarak, çocuğunun üzerine gereğinde çok fazla düşebilir (Ekşi, 1990: 16).

Anne Babanın Beklentisi

Yapılan bir araştırmada anne babalar çocuklarının bazı olumlu özelliklerle dünyaya gelmelerini ister. Bunlar arasında öz güven, özerklik, ihtiyaçlarını bir birey olarak yerine getirebilme ve ahlak bulunur. Bunun yanında bu beklentiler kültürlere göre farklılık gösterebilir. Örneğin; bazı kültürlerde çocuktan sürekli bir boyun eğme ve itaat davranışı da beklenebilir. Bu da çocuğun dış kontrol odaklı ve bağımlı bir kişilik yapısına sahip oluşumuna sebep olur (Kağıtçıbaşı, 1996; Demirtaş, 1999).

Bazı anne babalar, her şeyin en iyisini çocuktan bekleme anlayışı içinde, kendi gerçekleştiremediği yaşantıları çocuğunun gerçekleştirmesini ister (Dönmezer, 1999).

Toplumsal ve Kültürel Değerler

Her toplumda anne baba tutumu farklılık göstermektedir. Tutumlar, toplumlarda farklılık gösterdiği gibi o toplumda bulunan ailelerin sosyoekonomik, yaşam felsefesi, değer ve inançlarına göre de değişiklik göstermektedir. Doğu ve batı toplumlarında anne babanın çocuk yetiştirme tutumları farklı olabilmektedir. Bu durumla ilgili yapılmış bir araştırmada Amerikalı anne yemeğini yemek istemeyen çocuğuna, “büyümen için yemek yemen gerekir, hadi yemeğini ye ve bitir.” Derken, aynı duruma Japon anne, çocuğuna şu soruyu sormaktadır: “Bunları yemediğin zaman, yemekleri buraya getirmek için bu kadar çaba harcayan ben ve baban acaba ne hissederiz?” Batı toplumunda yetişen anne çocuğa yapması veya yapmaması gerekeni ifade ederken; doğu toplumunda yetişen anne ise, çocuğa çevresindekilerin duygu ve düşüncelerinin farkında olmasını ve yaptığı davranışlarının sonuçları hakkında düşünmesi yönünde eğitmektedir (Dönmezer, 1999; Kulaksızoğlu, 2011: 116-117).

2.1.4. Anne Baba Tutumlarıyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Anne babanın çocuk yetiştirme tarzları ile ilgili ülkemizde yapılan bazı araştırmalara değinilmiştir.

2.1.4.1. Anne Baba Tutumlarıyla İlgili Ülkemizde Yapılan Araştırmalar

Algılanan anne baba tutumunun kişinin evlilik doyumuyla ilgisini araştırmak için evli bireyler üzerinde yapılan bu çalışmada, demokratik/ilgili olarak algılanan anne baba tutumuyla yetişen bireylerin evlilik doyumlarının yüksek olduğu bulunmuştur.

Ayrıca otoriter/baskıcı olarak algılanan anne baba tutumu ve koruyucu olarak algılanan anne baba tutumları ile yetişen bireylerin evlilik doyumu negatif yönlü ilişki saptanmıştır (Yıldız, 2013).

Bozdemir (2015)'in yaptığı bu araştırma, bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarının duygusal zekâ ile ilişkilerini ortaya koymaktadır. Araştırmada sonucunda; araştırmanın duygusal zekânın, bağlanma stilleri, anne baba tutumları, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür.

Yalnızlık düzeyinin yordanmasında anne-baba tutumları ve okul tükenmişliğinin incelendiği bu araştırmada anne baba tutumlarından demokratik anne baba tutumu; cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve okul başarısına göre anlamlı farklılıklar göstermiştir.

Koruyucu anne baba tutumlarında ise cinsiyet ve algılanan okul başarısına göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğrencilerin sahip oldukları otoriter anne baba tutumlarında ise cinsiyet ve algılanan okul başarısına göre anlamlı farklılıklar gözlenmektedir (Gündoğmuş, 2017).

Bu çalışmada ergenlerin, benlik saygılarının anne baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği bu araştırmada, demokratik anne baba tutumu ile yetişen ergenlerin benlik saygıları yüksek, koruyucu/istekçi ve otoriter anne baba tutumu ile yetişen ergenlerin benlik saygılarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır (Gürler, 2017).

Ceylan (2017)'in yaptığı çalışmanın amacı, anne-baba tutumu ile çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlara göre baskıcı, disiplinli ve otoriter anne-babaların genel olarak çocuklar üzerinde olumsuzluklara sebep olarak, çocuğun içine kapanık olmasını, demokratik tutumu benimseyen anne babaların ise olumlu etkilere sahip olduklarını, çocukların sosyal gelişimlerinde olumlu etkileri ortaya koymuştur.

Özcan ve Eranıl (2018), lise öğrencilerinin anne baba tutumu ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumunun incelendiği araştırmada kız öğrencilerinin aile tutumu erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Öğretmenlik mesleğini seçecek olan öğrencilerin seçmeyecek öğrencilere göre öğretmenlik mesleğine yönelik tutumu daha yüksek bulunmuştur.

Anne-baba tutumunun okul başarısına etkisinin incelendiği bu çalışma sonucuna göre, öğrencilerin yüzde 80'inin ailenin eğitim üzerine etkisi olduğunu, geriye kalan yüzde 20'sinin ise ailelerin eğitim üzerine etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, öğrenme öğretme sürecinde okul başarısı üzerinde en temel faktörün okul aile dayanışması olduğu ortaya çıkmıştır (Gümü, vd., 2011).

Erken erişkin katılımcıların problemlili internet kullanımı, algılanan ebeveyn tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların problemlili internet kullanımı, algılanan ebeveyn tutumları ve benlik saygısı, demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Katılımcıların problemlili internet kullanımı ile ilgisiz ebeveyn tutumu arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Bununla birlikte, otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumları ile düşük benlik saygısı pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Demokratik ebeveyn tutumu ile düşük benlik saygısı negatif ilişkili bulunmuştur (Erkan, 2019).

Üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyinin, anne-baba tutumları açısından incelendiği bu çalışmada, algılanan demokratik anne tutumu, bireylerin duygusal zekâ düzeylerinin tüm alt boyutlarda ve toplamda anlamlı şekilde yüksekken, algılanan demokratik baba tutumu öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerinin iki alt boyutu olan iyi oluş, öz kontrol alt boyutlarında ve duygusal zekâ toplamında anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (Özdemir ve Dilekmen, 2017).

2.2.Din

Din, Arapça kavram olup “deyn” kökünden gelmektedir. Din, bağlanma, hüküm, itaat, ceza, mükâfat, gidilen yol, boyun eğmek, ibadet, örf ve adet gibi farklı anlamlar ifade etmektedir (Yücedoğru, 2012:4).

Din, her değer üzerinde, insan hayatında düzenleyici etkisi vardır. Bu özelliği sayesinde bireyin hayatını, bireyi kapsayan ve aynı zamanda aşan, mutlak anlamlar ve değerlere göre düzenler (Çiftçi, 1995: 432).

Din kavramını tüm ilim adamlarının ortak bir fikir birliğine varacak biçimde tanımlamak olanaksızdır. Çünkü din olgusunun çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olması, tanımını güçleştirmektedir.

Bununla birlikte, dinin tanımı, bireyin kişiliği, ideolojisi ve inançlarıyla birlikte yaşadığı çağın siyasal, sosyal ve ekonomik eğilimlerinin de etkisiyle biçimlenmektedir (Hökelekli, 2005: 69).

Psikolojik açıdan, din üzerine araştırma yapan ilk bilim adamlarından biri olan James dini, insanların, ilahi bir varlık ile bağ kurdukları duygu, kazanmış oldukları tecrübe ve yapmış oldukları davranış olarak açıklamıştır. Ayrıca din, inanan insan için hayata tutunma gücü ve yaşam kaynağıdır (Karaca, 2001: 76).

2.2.1.Din Eğitimi

Eğitim, belli amaçlara ulaşmak veya ulaştırmak için yapılan planlı ve kasıtlı etkinliklerle davranış değiştirme sürecidir (Oğuzkan, 1981: 57).

İslam dinini temel alan din eğitimi, insanın, doğuştan getirdiği dini kabiliyet veya fitratın birçok terbiye metoduyla işlenip, Allah'ı ve O'nun ilahi kelamını öğrenmesi, emirlerini yapmaya hazır hale gelmesi ile yaşayışını bu bilgi ve istekler doğrultusunda düzene koymasındadır (Tosun, 2002: 23).

Din eğitimi, hem insanın eğitimine katkı yapıyor, hem de bireyin genel eğitim alabilir hale gelmesini kolaylaştırıyor. Din eğitimi, bireyin doğuştan beraberinde getirdiği din duygusunun açığa çıkarılması ve geliştirilmesinde ona yardımcı olmaktadır. Dini yönden gelişime ihtiyacı olan bireyin, gelişim süreci içinde aldığı din eğitimi, bireyin kişilik gelişimine, varoluşsal sorularına cevap bulmasına ve yaşamını anlamlı kılmasına yardımcı olmaktadır. Bireyselleşme birlikte kişilik gelişiminin önemi dikkate alındığında, din eğitiminin genel eğitime bireyselleşmeye noktasında katkıda bulunduğu söylenebilir (Yavuz, 1998: 61).

2.2.2.Aile ve Din

Çocuğun doğumundan itibaren yaşamı, kendini ve diğer bireyleri ilk tanımaya başladığı, ilk deneyimlerini gözlemlediği, bir başka ifadeyle ilk eğitimini aldığı temel kurum ailedir. Çocuğun yetişkin olduğunda sahip olacağı şahsiyet ve karakter gelişimi, önce aile içinde oluşmaya başlar. Ailede çocuk eğitimi bu yüzden son derece önemlidir (Kurumu, 1995).

2.2.3.Ailede Din Eğitimi

Aile, çocukların ruhsal gelişimini ve davranışlarını şekillendirip, yönlendiren, doğum öncesi başlayıp yaşamın sonuna kadar izlerini sürdüren sosyal bir kurumdur.

Aynı zamanda çocuğun beslenme, bakım, korunma ve sevilme gibi ihtiyaçlarını karşılamasının yanı sıra, çocuğu gelişimleri ve davranışlarını da destekleyerek onun toplumsal bir birey haline gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle yapı olarak ailenin ve aile içi ilişkilerin çocuklar üzerinde çok önemli etkileri bulunmaktadır (Dizman, 2003: 1; Erbil, vd., 2006).

İlk çocukluk (2-6 yaş) dönemi bireyin duygusallığı yoğun yaşadığı bir dönemdir. Bundan dolayı anne babaya bağlılığı ve iletişimi genellikle duygusallık taşır. Bu yaş dönemi çocuk zihinsel olarak yeterli seviyeye ulaşmadığı için yol gösterici ve otorite olarak anne-babalarını örnek alırlar. Anne-baba bu durumun farkında olarak en üstün varlık olarak Allah'a inanmayı ve bağlanmayı öğretebilirler. Ayrıca şu durumu da ifade etmek gerekir ki, anne ve baba çocuklarının Allah'a inanma ya da inanmama ile bağlanmasında ya da inkâr etmesinde önemli birer vasıtaadır (Aydın, 1995: 215).

İlk çocukluk döneminde verilen din eğitiminin çocuk üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Ayrıca bu yaşlarda çocuğun dini duyguları harekete geçtiğinden çocuğa verilecek eğitim biçimi sonraki yıllarda onun inanç, tutum ve davranışları üzerinde etkili olacaktır. Çocukluk çağında iyi bir dini eğitim ile yetişmeyen çocuk, ergenlik çağının duygu değişimleri ile birlikte gençliğe adım attığında, bütün dini inancını ve ibadetlerini terk edebilir (Rousseau, 1966: 54).

Batılı çocuk eğitimcileri tarafından anne, dinin ilk öğretmeni sayılırken baba ise ilk terbiye edici kabul edilmektedir. Bununla birlikte aile bireylerinden öğrenilenler, yaşamın ilk yıllarında atılan sağlam temeller ve kurulan güvenli ilişkiler önemini yaşam boyu korumaktadır. Çocuğun bilişsel gelişiminden cinsel gelişimine kadar tüm alanlar açısından tam ve sağlıklı bir birey olmasında ailenin etkisi inkâr edilemez (Yörükoğlu, 2000: 84-85; Ay, 2006: 43; Dündar, 2012: 59).

Müslüman bir toplumda aile, dininin istediği ölçüde yaşamalı ve örnek olmalıdır. Bu ailede, aile üyelerinin her biri, söz ve davranışını dini sınırlar içerisinde olmasına dikkat eder. Hesap bilinciyle hareket eden aile üyeleri üzerine düşen görevleri ibadet bilinciyle yapar. Bu manada Müslüman bir aile ortamı, içinde her gün aktif ve devamlı bir din eğitiminin verildiği bir okul gibidir. Bunun için bu okulda din eğitimi sürekli, sistemli ve düzenli olarak verilmelidir (Çalış, 2010: 57).

Ailede dini eğitimden beklenen neticeye ulaşmak için sağlıklı iletişim kurallarına dikkat edilmelidir.

Aileler bunun için çocuktan istendik yönde bir davranışa ulaşmak için çocukla olan iletişimini doğru tarzda gerçekleştirmeli ve her şeyden önce çocuğa güzel örnek olmalıdır. Davranışları ile dinini yaşayan aileler din eğitimi sürecinde daha başarılı olurlar. Çünkü çocuk dini terimleri, dini davranışları ilk ailesinde gözlemler ve sonra bunları taklit yoluyla öğrenmeye başlar. Aile üyelerin kullandığı “Allah”, “Peygamber”, “Bismillah”, “ Elhamdülillah”, “Cennet”, “Cehennem” gibi dini terimler ile namaz, oruç, zekât, hac gibi dini davranışlar, çocuğun dini hayatı adına öğrendiği ilk kavramlar olabilmektedir. Ayrıca ailede ibadetlerin sürekliliği çocukta ibadet disiplini oluşturması bakımından önemlidir. Ayrıca eğitimde olduğu gibi din eğitiminde de önemli olan sonuca ulaşmaktır (Yavuz, 1987: 47; Öcal, 1990: 80; Ünal, 1998: 196; Özdemir, 2002).

Ailede din eğitimi verecek anne ve babanın kendini yetiştirmelerinin de önemi büyüktür. Anne babanın bu temel eğitimleri verebilecek eğitimi yoksa aileden dolayısıyla çocuktan ve ebeveynlerden toplumun beklentileri karşılanamayacak ve toplumda kurumsal çatışma ve sosyal yozlaşma baş gösterecektir. Bundan dolayı anne-babaların çocuklarıyla ilişkileri dünyayı ya güvenli yaşamaya değer, ya da korkulacak, güvensiz bir yer olarak algılamalarına neden olabilmektedir. Aile içi iletişim ve ebeveyn tutumları özellikle çocuğun temel güven duygusunun oluşması açısından önemlidir. Çocuğun anne ile iletişimi ve diğer aile üyelerinin çocuğa yaklaşımları, çocukların temel eğitimlerinde olduğu gibi dinin kutsal saydığı değerlere karşı olumlu ya da olumsuz tutum geliştirmelerinde önemli role sahiptir (Yörükoğlu, 2000: 84-85; Ay, 2006: 43; Dündar, 2012: 59).

Müslüman bir ailede baba, aile üyelerine ibadetleri hatırlatmak ve sürekli yapılmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Bunu yaparken baba, çocuğun yaşına ve pedagojik eğitim seviyelerine göre davranmalıdır. Bunun farkında olan aile büyükleri çocukların sorularına hayatla bağlantı kurarak, alternatif cevaplar bulabilmeli ve onlara karşı hoşgörülü olmalıdır. Çünkü sevgiyle yaklaşılacak çocuklar, istekli olurlar. İstekli olan çocuk, dini yaşayışta kazandığı dini tecrübelerle, dini yaşayışını derinleştirir. Aksi takdirde çocuğun yaşı dikkate alınmadığında, söylenenleri anlamayacağından ilgi göstermeyebilirler (Yavuz, 1987: 47; Öcal, 1990: 80; Ünal, 1998:196; Özdemir, 2002).

Dinî eğitim düşüncesi ve davranış sıklığı her ailede farklı olmaktadır. Çocuğun dine tutumunun sağlıklı veya sağlıksız oluşması ailenin dini tutumlara karşı tavrına göre erken ya da geç olabilmektedir. Bir ailede dini konularda önemsenmeyen bir çocukta, dini düşünce ve duygunun gelişmesinde gecikme, hatta zamanla körelme tehlikesi vardır (Kasapoğlu, 2008: 26; Aydın, 2011: 66).

Din eğitiminde, hedefe ulaşmak için bilimsel verilerden yararlanılmalıdır. Bu yaklaşım sayesinde çocuğun kabiliyetleri en üst seviyede gerçekleşecektir. Çocuğun bir problemle karşılaşmasında düşünerek, sorgulayarak, anlamlandırmaya çalışması ve alternatiflerin farkında olarak doğru olana yönelmesi için yeteneklerini geliştirici bir metot takip edilmelidir. Şuurlu aileler, çocuklarının din eğitimi sırasında çocuğun fitratıyla uyumlu olacak şekilde, dini değerlerin içselleştirilerek benimsemesine rehberlik ederler Bu durum çocuğun, zaman içerisinde dinini imar eden bir mimar olmasına ve aldığı kararları hayata geçiren bir birey olmasını sağlayacaktır (Aydın, 2011: 69).

2.2.3.1.Ailede Din Eğitiminin Temel Esasları

Ailede din eğitiminin belli temel esaslara göre verilmesi eğitimin faydalı olması açısından önemlidir. Kuran’da her dönem ve yaşa uygun eğitimin verilebilmesi için geçerli bazı genel ilkeler vardır (Dodurgalı, 2011: 29).

Eğiticinin İyi Bir Din Eğitimi Almış Olması

Ebeveynler, din eğitimi konusunda öncelikle kendini geliştirmeli ve çocuk için uygun öğrenme ortamı oluşturmalıdır. Anne baba din eğitimini, Kur’an ve sünnet ekseninde geliştirmeli ve bununla ilgili hazırlanmış yayınlardan faydalanmalıdır (Başaran, 2008; Topçu, 2015: 27).

Eğitilecek Bireyin Bireysel Özelliklerinin Farkında Olmak

Din eğitiminin, her insanın doğasına uygun ve uyumlu olmasına özen gösterilmelidir. Fıtrat, “yaratılıştan itibaren ortak bir özellik olarak insanların tabiatında bulunan, Allah’ı tanıma eğilimi, ruh temizliği, olumlu yeteneklere yatkınlık, duygu, düşünce ve istekleri doğru yönde geliştirebilme kapasitesi” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda çocukların, gelişimleri farklılık gösterdiği gibi kişilikleri de birbirinden farklıdır. Gelişim düzeylerindeki farklılık ve ayrılıklar, onun eğitim ve öğretimini üzerinde de etkilidir.

Bununla birlikte her dönemin ihtiyaçları, ilgi ve istekleri anne baba tarafından yerine getirilmelidir. Anne babalar ailedeki eğitimlerde bu durumu dikkate alması faydalı bir eğitim süreci sağlar (Yılmaz, 2010: 83; Dodurgalı, 2011: 39; Aydın, 2011: 63).

Dinle İlgili Soruları Önemsemek

Aile dini eğitimi verilirken çocuğun soruları önemsenmeli ve tatmin edici cevaplar verilmelidir. Her zaman camide değil bazı zamanlar evde de ibadetlerini yapan aile büyüklerini fark eden çocuk, onları taklit edecek ve ibadetlerle ilgili sorular sorulmasının önü açılmış olacak. Bu da çocukta dini duygunun başladığının ilk belirtileridir. Sorularını ifade eden çocuk, öğrenmeye istekli olduğunu ifade etmektedir. Çocuğun sorularına verilecek doğru, açık ve net yanıtlar, dini duyguların oluşumunu hızlandırır. Aksi durumda çocuğun sorularına yanlış, eksik cevap verilmesi ya da ilgisiz kalınması durumunda ise, dini duygularının oluşumu ve gelişiminde gecikme olması gibi, sapmalar da yaşanabilir (Başaran, 1991:105).

Özendirici ve Teşvik Edici Davranışlarda Bulunmak

Eğitim gibi dini eğitim dahi etkileşim süreci ile gerçekleşir. Bu süreç içinde ailede küçükler, büyüklerinden etkilenmekte ve büyüklerin ortaya koyduğu iyi davranışlar çocuklar tarafından beğenilerek taklit edilmektedir. Küçüklükten itibaren, çocuklara Kur'an öğretmek, namaza ve camiye gitmeyi alışkanlık haline getirmenin, din eğitiminde önemi büyüktür (Canan, 1992: 130).

Değerler Eğitimine Önem Verme

Sosyal bir varlık olarak insan, toplum içinde barış, refah ve güven içinde var olmak ister. Toplumda bireylerin birbirinin haklarına saygı gösterdiği, hoşgörünün hakim olduğu bir toplumda huzur ve refah içinde yaşamını sürdürmek herkes tarafından istenen bir durumdur. Bunun için ailede huzur, güven ve barışın sağlanması, değerler eğitimiyle mümkündür. Ailede ve toplumda toplumsal kuralların değerli olduğunun bilinmesi ve bunun aile üyeleri tarafından uygulanması aile içi huzuru meydana getirir. Değerler eğitimi toplumda huzuru tesis etmekle birlikte ortaya çıkacak olumsuz gelişmelerin de önüne geçmiş olur. Bu eğitimde anne babanın sorumluluğu büyüktür. Bu yüzden anne babanın, yaratılıştan getirmiş olduğu temiz fitratı ve bu fitrata uyumlu davranışları yapması, kendini ve yakınlarını Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle yetiştirmelidir (Okumuşlar, 2002: 54).

2.3.Tutum

Bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir (Smith, 1968).

Bir eğilimin tutum olması için bireyin o eğilimi uzun bir süre devam ettirmesi gerekmektedir (Cüceloğlu, 1996: 521; İnceoğlu, 1993). Tutum, doğrudan gözlenemese de bir davranışa ilişkin seçim ve kararlarımıza yön veren bir yapı olarak değerlendirebiliriz (Hogg ve Vaughan, 2007).

Tutum, bireyin bir olay karşısında ortaya koyması beklenen olası davranış biçimi, herhangi bir obje hakkında olumlu veya olumsuz duyguları içeren tepkilerin toplamıdır (Genç ve Seyyar, 2010).

2.3.1.Tutumların Kaynağı

Tutumların kaynağının nereden geldiği sorusuna verilebilecek yanıtlardan birisi genlerimizdir (Tesser, 1993). Bu durumu destekleyen bir çalışmada, farklı mekanlarda büyüyüp birbirini hiç tanımayan tek yumurta ikizleri, çift yumurta ikizleri ile karşılaştırıldığında farklı mekanlarda büyüyen tek yumurta ikizlerinin daha çok ortak tutuma sahip olduğu görülmüştür (Martin ve ark., 1986).

Bu bağlamda genetik etkenlerle birlikte sosyal deneyimler de tutumların biçimlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Sosyal psikologlar bu deneyimlerin nasıl farklı tutumları oluşturduğu üzerine odaklanmıştır. Araştırma sonucuna göre, tutumlar üç bileşenden teşekkül etmektedir: Tutum nesnesi ile ilgili oluşturulan düşünce ve inançla (bilişsel bileşen), tutum nesnesi ile ilgili duygusal tepkiler (duygulanımsal bileşen), tutum nesnesine yönelik davranışlar (davranışsal bileşen). Ayrıca tutumu meydana getiren üç bileşenin birbiriyle ilintili ve uyumlu olduğu varsayılır (Myers, 1990).

Tutumların oluşmasını sağlayan bileşenler onun kaynağını oluşturmaktadır. Tutumların oluşmasında ilişki kurma, deneyim ve başkalarından öğrenme etkilidir. Bu bileşenler öğrenim süreçlerini oluşturur. Kişi, fikir sahibi olmadığı bir tutum hakkında iki yolla bilgi edinir; ya yaşantısına bakar ya da çevresinden öğrenir (İnceoğlu, 1993).

2.3.2.Dini Tutum

Birey, her konuda tutum sahibi olabileceği gibi dini konularda tutum sahibidir. Tutumlar olumlu ya da olumsuz olabilmektedir.

Olumlu ya da olumsuz dini tutuma birey; aile, okul ve arkadaş çevresi, dini kurumlar, dinle ilgili edindiği bilgiler, kitle iletişim araçları, dindarların tutumları gibi faktörler ile kendi zihinsel gelişiminin değişik derecedeki etkileri ile ulaşır (Apaydın, 2001). Ayrıca bireyin olumlu dini tutumu, bireyi dinin gereklerini yapmaya ve bunları yapmaktan haz almasına, olumsuz dini tutumu ise, dine karşı uzak durmasına, din karşıtı davranışlar gösterme nedenidir (Kaya, 1998: 44).

2.3.2.1.Dini Tutumun Öğeleri

Tutumlar gibi dini tutumlarda bilişsel, duygusal ve davranışsal öğelere sahiptir. Bilişsel öğeler dini düşünce, inanç ve bilgidir. Duygusal öğeler din hakkında kişide uyanan heyecan, korku, sevinç gibi duygular oluşturmaktadır. Davranışsal öğe ise dini ibadet ve faaliyetlerden oluşmaktadır (Kula, 2006).

Bilişsel öğe:

Bir insanın dini tutumunu dini inanç, dini düşünce ve dini bilgiler oluşturur (Fırat, 1977). Bütün kültürlerde dini tutumların oluşmasında, yaşadıkları dini hayatın, içinde bulunulan çevrenin ve özellikle ailenin büyük etkisi vardır (Wach,1990: 71).

Din hakkında edinilen bilgiler ilk çocukluktan başlayarak hayatın sonlanmasına kadar devam eden bir süreçtir. Ayrıca ilk çocukluk ve yetişkinlik döneminde edinilen bilgiler tutumlar üzerinde oldukça etkilidir (Doğan, 2007). Birey yaşayarak ve eğitim alarak belli başlı dini bilgi ve düşünceler üzerine dini tutumlarını inşa eder. Kişinin bir dine yönelik tutum oluşturabilmesi için din hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir (Hümbetova, 2011). Birey ilk olarak dini tutumlarını önce ailede oluşturur, sonra okulda, camide, kitle iletişim araçlarıyla, çevrede gözlem ve yaşantı yoluyla edinir. Dini bilgi, doğrudan ya da dolaylı yollarla kazanılır. Dini tutumun bireyde oluşturduğu olumlu ya da olumsuz etkinin en önemli etkenlerden biri, kişinin o konuda sahip olduğu bilginin mahiyetidir (Kaya, 1998: 46).

Duygusal öğe:

Duygusal öğe, dini tutumların oluşması ve gelişmesinde önemli parçalarından biridir. Bununla birlikte tutumların ve doğal olarak dini tutumların oluşmasında, gelişmesinde veya değişime uğramasında duygu öğesinin önemli büyüktür (Arslan, 2009).

Din tutum, kişinin iç dünyasında uyanan izlenimler, heyecan ve duygulardır. Dini konulara ilgi duyma ya da duymama, hoşlanma ya da hoşlanmama, sevme ya da sevmeme, dini tutumun duygusal yönünü oluşturur. Genel olarak olumlu duygulara sahip bireyler dini görevlerini yerine getirirken mutlu olurken, olumsuz duygulara sahip bireyler din konularında sıkıntı yaşayabilirler (Kaya, 1998: 46).

Bireyin din hakkında olumlu ve olumsuz duygulara sahip olması önceki yaşantıları ile ilgilidir. Eğer birey, dinle ilgili önceden olumlu duygular yaşamışsa bireyde olumlu duygu gelişmiştir (İnceoğlu, 1993).

Dini duygu, insanın dini yaşantı ve tecrübeler ve dini konular üzerinde hissettiği duygular olarak adlandırılabilir. Dini tutumun duygusal ögesi bilişsel ögesine göre daha güçlüdür ve zor değişmektedir. Dini tutumunun duygusal ögesi güçlü olan birinin genel dini tutumunun değişmesi de daha güç olur (Topuz, 1999).

Dini duygu, bir dinin ya da farklı dinlerin mensupları tarafından yaşanan ortak duygular değildir. Bu duygu, farklı dinlerde farklı duygular halinde yaşanır ve yaşanan her duygunun kendine uygun şartları bulunur (Allport, 2004: 25).

Davranışsal öge:

Bireyin tutum nesnesine yönelik hazır olan davranış ve hareketleridir (Kağıtçıbaşı, 1979).

Dini tutumun davranışsal ögesi duygusal ve normatif davranışlar şeklinde iki kısma ayrılır.

Duygusal davranış; bireyin tutumu sonucu oluşan hoşya giden veya hoşya gitmeyen davranıştır. Normatif davranış ise; bireyin tutum konusundaki bilgi ve inançlarına ilişkin davranışlarıdır. Bu tür davranışlar, bireyin alışkanlıkları ve diğer davranışlarının etkisi altındadır (Kaya, 1998: 47).

Dini tutumun davranışsal yönünü ibadetler ve din ile ilgili eylemler oluşturmaktadır. Dini tutumun davranışsal yönünün gelişmesi için öncelikle bilişsel yönünün gelişmesi gerekmektedir. Çünkü kişi dinin anlamını bilmeden, dini tutumun davranışsal kısmını oluşturan ibadetlere karşı bilinçli olarak olumlu bir tutum sergileyemez. Aynı zamanda yapılan ibadetleri anlamlandıramamak dini tutumu olumsuz etkiler.

Buradaki anlamlandırmayı belirli bir bilinç seviyesine sahip bir birey için söylüyoruz. Örneğin kişi, zekâtın sosyal düzendeki eşitliği ve adaleti sağlamak, olduğunu bilirse bu ibadete karşı tutumu daha olumlu olur (Çolak, 2018).

Dini davranışın oluşumunda dini tutumlar etkilidir. Aynı zamanda tutum ve davranışlar her zaman uyumlu olmayabilir. Tutumların, davranışlar üzerindeki yönlendirici etkisi genel bir kanaattir. Tutumun davranışsal yönü, tutumla ilişkili her türlü davranışa hazır olma eğilimidir. Bireyin bir durum karşısında olumlu bir tutuma sahip olması, ona yardım etmeye, onu ödüllendirmeye hazır bir eğilimde olacaktır. Eğer birey aynı duruma karşı olumsuz bir tutuma sahipse ya ona zarar vermeğe ya da tahrip etme eğilimde olabilir (Krech, Crutchfield ve Ballachey, 1983: 233).

Sonuç olarak tutumlar, bireyin duygu, düşünce ve davranışları bağlamında bir uyum ve tutarlılık meydana getirmelidir. Bu tutarlılık, bir tutumun sürekliliği ve gücü üzerinde etkilidir. Aksi takdirde zayıf ve net olmayan tutumlarda davranış ögesi çok zayıftır. Bunun yanında tutumlar, davranışın öncülü halinde ve doğrudan görülemezler. Fakat tutumlar gözle görülemez de görülebilen davranışlara bakarak tutumların hakkında bilgi sahibi olabiliriz (Uysal, 1996: 30).

2.3.3.Dini Tutumun Oluşumu Gelişimini Etkileyen Faktörler

Diğer tutumlar da olduğu gibi dini tutumlar da ilk çocukluk döneminden itibaren kazanılır (Carrier, 1965: 121).

Tutumlar, güdülenme, algılama ve öğrenme süreçlerinde devamlılığı olan ürünleri ortaya koydukları için dini inanç ve tutumlar özellikle çocuğun içinde bulunduğu sosyal grup olan aile ortamında kazanılmaktadır (Kaya, 1998: 49).

Anne babanın dini tutumu çocuklar üzerinde etkili ve erken yaşlarda verilen dini eğitimin ileri yaşlarda dini tutumların oluşmasında önemli role sahiptir (Allport, vd., 1948).

Anne-baba tutumlarını karşılaştıran araştırmalarda özellikle dini ve siyasi tutumların benzer özellikler gösterdiği görülmüştür. Elde edilen verilere göre en yüksek benzerlik dini eğilimler arasındadır (Morgan, 1981: 375). Danimarka'da öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, dini tutumun oluşmasında en etkili faktörler sırasıyla aile, bireysel ilgi ve okuldur (Ağilkaya, 2008).

Başka bir görüşe göre ise, tutumların kaynağı olarak aidiyet görülmektedir. Belli bir dini mezhebe bağlı olmak, ahlaki davranışlarda belli tutumlara yol açmaktadır (Carrier, 1965: 57).

Dini tutumlar da dâhil birçok tutumun oluşun ve gelişiminde birçok faktör etkilidir. Dini tutumların oluşumunu ve gelişimini etkileyen faktörlerin bazıları şunlardır:

2.3.3.1.Toplumsallaşma Süreci ve Grup Üyeliği

“Toplumsallaşma süreci, bireyin kişilerarası ilişkiler yolu ile içinde bulunduğu toplumun rol beklentilerini, değerlerini ve tutumlarını öğrenme sürecidir. Bu süreç bireylerin çocukluk yıllarında aile çevresinde başlar ve yaşamları boyunca sürer”(Baysal ve ark., 1989: 175).

Dini tutumların ilk olarak bireyin ailesinde oluştuğu bilinmektedir. Çocuğa dini eğitim verilmesi ya da verilmesi ve çevresel faktörler sonucu oluşturulan olumlu ya da olumsuz tutumlar, bireyin istekli veya isteksiz olarak katılım sağladığı sosyal gruplarda kendini göstermektedir. Bununla birlikte bireyler, üyesi olduğu grubun inanç, değer ve normlarıyla birlikte tutumlarını da benimsemekte hatta grup için kendi tutumlarını dahi değiştirebilmektedir (Certel, 2014: 150-151).

Bireyin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında öğrendiği dini bilgiler onun dini tutum ve davranışlarının biçimlenmesinde etkilidir. Ayrıca bu kurumlarda verilen din eğitiminin kaliteli ve nitelikli olması, dikkate alınması gereken önemli bir konudur. Bununla birlikte, bu kurumlarda din eğitimi, bireyin yaş seviyesi, zihinsel, ruhsal ve sosyal durumları göz önünde bulundurularak verilmelidir (Ergün, 2002: 17).

Grubun bireyler üzerinde etkili olduğu ortamlardan biride dini cemaatler, tarikatlar ve mezheplerdir. Bu gruplar bireylere hangi davranışın doğru veya yanlış olduğu konusunda bireylere öğütte bulunmaktadır. Bu tür gruplardaki bireyler grubun tutumuna uyum sağladığı ölçüde kabul görmektedir (Certel, 2014).

2.3.3.2.İhtiyaçlar ve Güdüler

Tutumlar, objelere karşı pozitif ya da negatif bir eğilim olduğundan, insan ihtiyaçlarını giderdiğinde veya isteklerini tatmin ettiği durumlarda olumlu tutum, ihtiyaçlarını karşılayamayan, istek ve taleplerinin yerine getirilmesine engel olan durumlara karşı da olumsuz tutum geliştirir (Ağılkaya, 2008: 139).

Bu şekilde geliştirilen tutumlar bireyin hayata uyum sağlaması bakımından önemli role sahiptir. Bu sayede kişi tutumlarını çeşitli amaçları elde etmek için olduğu kadar, dâhil olduğu grupla ilişkilerini düzenlemek için de kullanır (Krech, vd., 1983: 299).

Dini gerekleri yerine getirmek bazı ruhsal ihtiyaçları giderdiği ve insanı tatmin ettiği bir gerçektir. Müslüman bireylerde kutsal bir varlığa inanmanın gerektirdiği bir takım davranışları yapmak bir ihtiyaçtır. Aksi takdirde, inancının gereği olarak çeşitli nedenlerden dolayı yerine getiremediği dini davranışların üzüntüsünü hisseder. Bu kişinin Allah'a inanarak, ibadetlerini yerine getirmesi bireyde rahatlama ve güven sağlayarak ondaki sığınma ve bağlanma ihtiyacını giderir. Bunun sonucunda kişiler dine karşı olumlu tutum geliştirmiş olur (Peker, 2008: 153).

İnsanlar, fiziki ve sosyal çevrenin, sahip olduğu mevki ve eğitimin de etkisiyle kendisinde oluşan ihtiyaçlar ve istekler doğrultusunda bir takım dini tutumlara sahip olur. Bu istek ve ihtiyaçlar, bireyde dini bir ihtiyacın bulunduğunu göstermektedir. Örneğin, bir kişi İslam dininin kumarı yasaklayan hükmüne karşı olumlu veya olumsuz bir tutum içinde olabilir. Bu kişi İslam'ın bu hükmünü biliyor ve kumarın zararlı olduğuna inanıyor. Ancak arkadaş grubundan birçok kişinin kahveye gitmesiyle arkadaşlarından kopmamak için kahvede oyun oynuyor. Sonuçta birey eğlencesine oyun oynamanın zararlı olmadığı şeklinde bir tutum geliştiriyor (Peker, 2008: 153).

2.3.3.3. Kişilik Özellikleri

Tutumlar, kişilik özellikleri, mizaç gibi genetik olarak alınabileceği gibi, sonradan öğrenme ve deneyim yoluyla da öğrenilmiş olabilir. Aynı çevre içinde bulunan insanlar, diğer insanlardan farklı olarak, çevresinden ve kültüründen farklı tutumlar içinde bulunabilmektedir. İnsanların tutumu onların kişilik özelliklerinin yansımasıdır. Bundan dolayı bir insanın temel kişiliği hakkında bilgi sahibi olmamız, onun nasıl bir dini tutum geliştireceğini öngörmemiz açısından önemlidir (Certel, 2003: 152-153). Ayrıca bireyin dini tutumları kişiliği yanında başkalarının kişilik özelliklerinden de etkilenmektedir. Dindar birinin, davranışları olumlu ise karşı tarafta olumlu tutum, olumsuz ise olumsuz tutum oluşur (Kaya, 1998: 52).

Kişilik özellikleri ile dini tutumlar üzerine yaptığı araştırmada, çok iyi düzenlenmiş dini tutumlara sahip katılımcıların kişilik yapıları, dini tutumları yapılandırılmamış katılımcılardan belirgin şekilde farklılaşmaktadır (Krech, vd., 1970).

2.3.4.Dini Tutumun Özellikleri

Bir konu ve durum hakkında bireylerin tutumları arasında farklılık, tutumların özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu farklılık bireyin dini tutumları içinde geçerlidir. Dini tutumun özelliklerini şöyle sayabiliriz: Güç derecesi, karmaşıklık, merkezîlik ve tutarlılık (Kağıtçıbaşı, 1979: 88; Peker, 1993).

2.3.4.1.Güç Derecesi

Dini tutumun güç derecesi, dini bilgi, dini inanç, dini duygu ve davranış öğelerinin gücüyle doğru orantılıdır. Dini tutumun oluşturan bu öğelerin her biri ne kadar kuvvetli ise o bireyin dini tutumu da o derece kuvvetlidir (Kağıtçıbaşı, 1979: 88). Olumlu veya olumsuz olarak gelişmiş kuvvetli dini tutumları değiştirmek, zayıf olarak gelişmiş dini tutumları değiştirmeye göre daha zordur. Tutum unsurlarının gücü, tutumların değişimini de o oranda zorlaştırır (Kaya, 1998: 54). Ayrıca, hem tutumların kendileri, hem de unsurları güç bakımından farklılık gösterebilmektedir. Sonuç olarak, yerleşmiş, köklü tutumların tüm unsurları ya da ayrı ayrı unsurlarının gücü yüksektir (Peker, 2008:148).

Örneğin, dini tutumun güç derecesi, dini bilgilere sahip olma ya da olmama ile ilgilidir. Bilişsel ve duygusal yönden dini tutumları güçlü olan bireylerin, dini tutumları zayıf olan bir bireye göre, dini davranışları yerine getirme olasılığı daha yüksektir (Kaya, 1998: 54).

2.3.4.2.Karmaşıklık

Dini tutumun yalın veya karmaşık olması tutumun öğeleri ile alakalıdır. Dini bilgisi olmayan ya da eksik olan bireylerin dini tutumu zayıf, din konusunda geniş bilgisi olanların dini tutumları ise karmaşık ve güçlüdür. Dini tutumların karmaşıklık özelliğini, bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak üç şekilde incelenir (Peker, 2008: 149-150).

Bilişsel karmaşıklık, kişinin dini konularda sahip olduğu bilgi düzeyi ve içeriğidir (Certel, 2003: 146).

Bilişsel ögesi yalın olan birisi cehennemden haberdardır ama bilişsel ögesi karmaşık olan birisi cehennemden farklı katmanlarının olduğunu bilen ve azabın şiddetiyle ilgili Kur'an ayetlerine vakıftır (Kaya, 1998: 55-56).

Duygusal karmaşıklık, kişilere göre farklılık göstermektedir. Dine bağlı, dini üstün tutan ve dinin gereklerini yerine getirmekten huzur duyan birisinin duygusal ögesi güçlü ve karmaşıktır. Ancak dini konulara duyarsız kalan birisinin duygusal ögesi zayıf ve yalındır (Certel, 2003:146).

Dini tutumun davranışsal yönü ise karmaşık ve yalındır. Dini ibadetlerini sıklıkla yerine getiren kişinin davranışsal ögesi karmaşık olurken, dini ibadetlerini yerine getirmeyen kişinin davranışsal ögesi ise yalındır olabilmektedir (Kaya, 1998: 56).

2.3.4.3.Merkezilik

Bireyin tutumları arasında farklılık olabilmektedir. Bu farklılık neticesinde, bazı tutumlar diğerlerine göre odak noktada ve diğerleri onun etrafında ise merkezi bir tutumdan bahsedilir. Merkezi tutumun değişim yönü, diğer tutumların yönünü de değiştirebilir. Bireylerde merkezilik özelliğine sahip, diğer bütün tutumları etkisi altına alabilecek tutumlardan biri de dini tutumdur. Dini tutumu merkezi konumda olan bir kişinin, diğer bütün tutumları, o dini tutumun etkisiyle ve ona uyum sağlayacak şekilde gelişir (Certel, 2003: 147). Merkezi tutumların temelinde ilk yaşlardan itibaren yerleşmiş toplumsal algılar vardır. Bir ırka, bir dine, bir mesleğe kısaca bireyin çevre ile etkileşimde bulunduğu temel etmenlere karşı oluşturduğu merkezi tutumlar, kişinin dünya görüşüne ve birçok davranışını yönlendirir (Başaran, 1991).

2.3.4.4.Tutarlılık

Tutumlar gibi dini tutumların da bilişsel duygusal ve davranışsal öğeleri, kendi aralarında tutarlılık oluşturur. Tutarlılığın oluşmadığı tutumlar zayıf ve değişimleri tutarlı olana göre daha kolay olabilmektedir. Örneğin, din karşı olumlu bir tutuma sahip olan kişi, bilişsel- duygusal - davranışsal olarak ibadetlerini yapmaktan zevk alacağı gibi, günlük hayatta sergilediği diğer tutumları da dini tutumuyla uyumlu olacaktır. Fakat kişinin dine karşı olumlu bir tutum geliştirmiş olmasına rağmen, alışkanlıkları ve başka etkenlerden dolayı davranışları dini tutumuna paralel olamayabilir.

Kişinin dine ilişkin bilgi, duygu ve düşünceleri ile dini davranışları genel olarak bütün tutumlardaki gibi her zaman birbirine uymayabilir (Kaya, 1998: 48).

Tutumlar arasında dini tutumlar kadar değişime direnç gösterecek başka bir tutum yoktur ve hiçbir tutum dini tutum kadar insanların zihninde kalıcı izler bırakmaz. Psikologlar ve etnologlar dini tutumların ayırt edici bu özelliği üzerinde ortak fikre sahiptir (Carrier, 1965: 299).

2.3.5.Dini Tutumların Değişimi

Tutum değişikliği, bireyin bir kişi, konu ve olay hakkında fikir değişimi yaşamasıdır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi dini tutumların değişmesi, dini düşünce, dini inanç ve dini duygunun değişmesine bağlıdır. Bundan dolayı dini konularda yeni öğrenme ve yeni deneyimler dini tutumun değişmesine sebep olur. Dini tutumların değişmesinde iç ve dış faktörler etkilidir (Şerif ve Carolyn, 1996: 491). İç faktörler, bireyin dine ilişkin güdüleri, ihtiyaçları, inançlarıdır. Dış faktörler ise, bireyin çevresinin etkisi altında kaldığı her türlü uyarıcılardır (Krech vd., 1983: 221).

Dini tutumların değişimi, bireyin bir kişi ya da durum hakkında olumlu tutumunun olumsuz tutuma, olumsuz tutumunun da olumlu tutuma dönüşmesidir. Dini tutumların değişmesi, dini hakkında doğru bilgiler verme, bağlı olduğu sosyal grubun dini tutumunu benimseme, kişiliği değiştiren yöntemlerle, ikna, iletişim ve baskı şeklinde olabilmektedir. Fakat zorla veya baskıyla tutumun değiştirilmesi birçok durumlarda olumsuz tutumun oluşmasına sebep olabilir. Örneğin, anne ve babanın çocuğunu, dini ibadetleri yerine getirmesi konusunda zorlaması veya mecbur bırakması çocuğun ibadetlere karşı olumsuz tutum geliştirmesini sağlar (Kaya, 1998: 59-62).

2.3.6.Dini Tutumların Kalıcılığı

Dini tutumların kalıcılığını devam ettirmesi manevi yönden olgunlaşmış tutumlarla mümkündür. Bu kalıcılık, dini benimseyen kişinin davranışlarında merkezi bir konumda olur. Ayrıca dini tutum, kesinlik ve inanç duyguları tarafından pekiştirilir. Woodruff, bireylerin dini değerleri üzerine yaptığı araştırmada şunu gözlemlemiştir: *“Gerçekten anlamlı olabilmesi için, dini duygunun etki alanına bireyin tüm davranışlarını dâhil etmesi gerekir, yoksa dininin, birbirine karşıt güçler tarafından engellenmesi tehlikesine düşer”* (Akt., Carrier, 1965: 269).

Dini tutumlarda kalıcılığı için şunlar önerilebilir:

a) Dini tutumlarda, bireyin yakın çevre ilişkileri önemlidir: yakından uzağa doğru aile, akrabalar, gelenekler, içinde bulunduğu kültür.

b) Dini tutumlar, diğer tutumlar içinde kapsamı en geniş ve güçlü olanıdır: Bireyin tüm değerlerini kişiselliği içinde birbirleriyle uyumunu sağlar ve merkeze alarak birleştirir.

c) Dini tutumlar, kurumlaşmışlardır: Üyenin inançlarını sağlamlaştıran ve bağlılığını güçlendiren gruba aidiyetini ve özdeşliğini sağlar (Carrier, 1965: 269-271).

Tutumların kalıcılığını genel açıklamalarından hareketle, dini tutumların devamlılığı konusunda da bazı fikirler elde edilebilir. Bu araştırmacılara göre dört faktör, tutumların psikolojik olarak devamlılığını sağlar (Krech, vd., 1983).

1. Algi ve hafıza: Tutumlar, algılama yeteneğimiz ve motivasyonumuz ilgili bir yapıdır. Tutum oluştuğunda, birey olayları belli bir tarz içinde fark eder. Yani kişinin tutumu, bütün zihinsel sürecini etkisi altına alarak, tercihlerini yönlendirir. Tercihlerin yönü (olumlu ya da olumsuz), dini değerler tarafından belirlenmişse, davranışlarımızda da bu yönde bir tercih olacaktır. “Mutlak” olarak tanımlayacağımız bu tercihler diğer tutumlara göre daha kalıcıdır. Bu durumda tutum değişime uğrasa bile kişilik üzerindeki bazı yapılar kalıcılığını yıllarca koruyacak, yetişkinlikte çocukluk dönemindeki dini eğitimin izlerini taşıyacaktır. “Yetişkinlerin dini tutumlarında, kişiliğin hiçbir başka bölgesinde, çocukluk dönemi kadar çok “kalıntı”sına rastlanmaz” (Allport, 1951: 58).

2. Kognitif istikrar: En güçlü bilişsel yapılar, inançlardan oluşur. Bir insan, dinini dahi inkâr edebilir, fakat bilişsel ve güdüsel olarak yine de dini öğelerin bulunduğu değerlerde ısrar edecektir. Bu durum örneğin, kendini dindar olarak tanımlamayan fakat yine de bir Allah’ın varlığına inanan kişilerde görülebilir. Buna benzer, batıl inançlar da psikolojik olarak doyurulmamış manevi ihtiyaçların telafisinde etkilidir. Batıl inançları araştırdığımızda temelini başlangıçta dinden ilham almış bilişsel kalıplar olduğu görülmektedir (Ağilkaya, 2008).

3. Geri çekilme ve kendini koruma (psikolojik kaçış): Tutumların kalıcılığında önemli olan başka bir etken ise, içsel eğilimlerini korumak için kişinin ani geri çekilme hareketidir. Örneğin, dindar olmayan bir kişinin dini içerikli şeyleri görmeyi, okumayı, duymayı istememesi, psikolojik bir kaçıştır.

Bu tür tutum, dini açıdan güvensizlik içinde bulunan kişilerde bulunur ve kişilerin yeni değeri kabul etmelerine engel olur. Bu durumdaki bireyler, tercihlerini, tutumunu pekiştirecek yönde ortaya koyar ve tutumunu olumsuz yönde etkileyebilecek tecrübelerden kaçma eğilimindedir (Ağılkaya, 2008).

4.Sosyal destek: Bireyin inanç ve tutumlarının oluşmasında sosyal desteğin payı büyüktür. Sosyal destekle birlikte bireyde, zaman zaman çoğunluk tarafından onaylanma ve kabul görme arzusu vardır. Onaylanmayan ve kabul görmeyen bu sosyal ihtiyaç, tutumlar tarafından tatmin edilmektedir. Örneğin, Müslüman bir çevrede bulunan bir kişi, Ramazan ayında oruç tutmasa dahi, sosyal onay ve kabul görmek için oruç tutanlar arasında yemek yemeyecektir. Bunun yanında çocukluk döneminde öğrenilen ve bireyin kendisini rahat ve güvende hissetmesini sağlayan dini davranışların yetişkinlikte de devam ettirilmesi, dine bağlılığın, bireysel ve sosyal uzlaşmanın ve sonuç olarak da sosyal bütünleşmeyle olan ilişkisini gösterir (Hökelekli, 2003: 118).

2.4.Yaşam Doyumu

Pozitif psikoloji mutluluğun kavram karşılığı olarak “öznel iyi-oluş” kavramını kullanmaktadır. Öznel iyi-oluş, olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumunu kapsamaktadır. Olumlu ve olumsuz duygulanım, hoş giden veya gitmeyen duygulardan oluşmakta iken, yaşam doyumunu bireyin yaşamına ilişkin bilişsel değerlendirmelerini içermektedir. Olumlu duygulanımla birlikte algılanan yaşam doyumunun yüksek olması, öznel iyi-oluşun da yüksek olduğuna işaret etmektedir (Diener ve Suh, 1997).

Öznel iyi olma, alan yazın incelemesinde, duygusal ve bilişsel olmak üzere iki temel bileşenden meydana gelmektedir (Diener ve ark., 1985). Öznel iyi olmanın bilişsel yönünü ifade eden yaşam doyumunu, hayata dair bilişsel ve yargısal bir duyguyu ifade etmektedir (Diener, 1984).

Öznel iyi oluş kavramının içinde yer alan yaşam doyumunu, belirli yaşam alanlarında mutlu olmasını, olumlu ve hoş giden duyguları sıklıkla yaşammasını ve kendisini rahatsız eden olumsuz duyguları olumlu duygulara nazaran daha az yaşamasınıdır. Yani, bireyin genellikle yaşamından memnun olması durumudur (Eddington ve Shuman, 2007: 2).

Günlük hayatta yaşanan hoş olaylar pozitif duygusallığı, kötü olayların yaşanılması ise negatif duygusallığa sebep olmaktadır (Diener ve Lucas, 1999). Öznel iyi olma düzeyinin yüksek olması; pozitif duygusallık ve yaşam doyumu düzeylerinin yüksek olmasına, negatif duygusallık ise yaşam doyumu düzeylerinin düşük olmasına neden olur (Pavot vd., 1997).

Her ne kadar, birçok insan için iş tatmini, sağlık, zenginlik, evlilik durumu, aile ve arkadaşlık gibi unsurlar genel bir yaşam doyumu için belirleyici olsa da (Hart, 1999; Veenhoven, 1996), her bireyin bu etkenlere aynı ölçüde anlam yüklediği söylenemez. Bununla birlikte, belirli durumlar karşısında bireyler mutsuz olabilirler, ancak yaşamları esnasında karşılaştıkları diğer durumlar, bireylerin kısmen de olsa doyuma ulaşmasına imkân verebilir. Bundan dolayı bireyler yaşamlarında varolan birçok faktörden dolayı tatmin olabilirler, ancak tek bir faktör bireyin genel yaşam doyumuna ulaşmasına engel olabilir (Pavot vd., 1991).

2.4.1.Yaşam Doyumu Kavramı

Neugarten, yaşam doyumu kavramını 1961 yılında ilk kez ortaya atmıştır. Bu kavramı daha sonra birçok araştırmacı kullanmıştır. Yaşam doyumu kavramını tanımlamadan önce doyum kavramı açıklanmalıdır. Doyum, insanların beklenti, ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması olarak tanımlanabilir. Yaşam doyumu ise bireyin kendi belirlediği ölçütlere uygun bir biçimde tüm yaşamını olumlu değerlendirmesidir (Diener, vd., 1985).

Araştırmacıların son dönemlerde insan mutluluğu üzerine yaptıkları çalışmaların “psikolojik iyi oluş, öznel iyi oluş, yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve olumlu duygulanım” kavramları etrafında şekillendiği görülmektedir (Dost, 2007).

Yaşam doyumu yerine kullanılan "mutluluk" insanlık tarihi boyunca ilgi odağı olmuştur. Eski Yunan düşünürlerin mutluluğu yüzyıllardır tartışmalarına karşın mutluluk üzerine psikoloji alanında sadece yarım yüzyıldan beri bilimsel araştırma yapılmaktadır (Diener ve Scollon, 2014).

Kişinin istekleri ile yaşadıkları arasındaki benzer durumlar yaşam doyumunun derecesini belirlemektedir. Bu benzerliğin fazla olması ya da farklılığın az olması kişinin yaşamdan aldığı doyumun fazla olmasını sağlar (Diener, Oishi ve Lucas, 2003).

Bireyin yaşamdaki isteklerine yönelmesi ve bu yönelme sonunda yaşam şartlarını olumlu olarak anlamlandırması, yaşam doyumunun sağlandığının göstergesidir (Çeçen, 2007).

Karataş, (1988) yaşam doyumunu yüksek bireylerin, günlük etkinliklerde mutlu, yaşamı anlamlı ve hedefli olması, hayatı boyunca hedeflediği şeylere ulaşmak noktasında inancını kaybetmemesi, özgüveni yüksek, hayata olumlu bakış açısına sahip olduğunu belirtmektedir.

2.4.2.Yaşam Doyumu Kuramları

Yaşam doyum ile ilgili kuramlar şunlardır; ereksel kuram, bağ kuramı, etkinlik kuramı, yargı kuramı, tabandan tavana-tavandan tabana kuramı ve haz kuramıdır.

2.4.2.1.Ereksel Kuram

Bu kuramda mutluluk, gerekli ihtiyaçların giderilmesi ve konulan hedeflere ulaşılması sonucunda gerçekleşmektedir. 1960'larda Wilson'un savunduğu bu kuram; giderilmiş ihtiyaçların mutluluğa, giderilmemiş ihtiyaçların ise mutsuzluğa neden olduğunu ön görmektedir (Wilson, 1967).

Bu kurama üç temel eleştiri yapılmıştır.

1. İlk olarak; eğer ihtiyaçlar evrensel ise, ihtiyaçlar giderildiğinde meydana gelen mutluluğun bütün kültürlerde aynı olması gerekirken, yapılan çalışmalar bunun böyle olmadığını göstermiştir.
2. İkinci olarak; değişik istek veya hedefleri bulunan kişiler doyuma ulaşmak için farklı yollar kullanabilirler.
3. Üçüncü olarak; eğer kişinin bir arzusu veya hedefi yok ise onun mutluluğa ve doyuma ulaşmasını imkânsız görmesidir (Gümüş, 2006).

2.4.2.2.Bağ Kuramı

Kişilerin olaylar karşısındaki tutumlarını bu kuram, “odaklı bellek, koşullanma, hatırdı kalma, şartlanma” gibi faktörlerle açıklar. Bununla birlikte kişinin durum ya da olaya olan yaklaşımı bu kuramda önemlidir. Bireyin kendi açısından olumlu olarak düşündüğü bir durumu içsel etmenlerle ilişkilendirmesi, bireye mutluluk için büyük bir kaynak oluşturmaktadır (Yetim, 2001).

Hatırda kalma ile alakalı yapılan araştırmalara göre; olumlu hatıralar, olumsuz hatıralara göre daha kolay hatırlanmaktadır. Kişinin geçmiş yaşantısında olumsuz olayla çok fazla karşılaşması, kişiyi bulunduğu anı olumlu hale getirmeye daha çok uğraşır ve kişi, anın tadını çıkarmaya çalışır (Diener, 1984: 542).

2.4.2.3.Etkinlik Kuramı

Etkinlik kuramcılarının birçoğuna göre mutluluk ile insanın davranışlarının doğru orantılı olduğunu, bu durumda mutluluğun insanın uyguladığı aktivitelerden kaynaklandığını ne sürmektedirler (Acar, 2011: 15).

Etkinlik kuramına göre bireyin mutluluğu kişisel etkinliği ile ilgilidir. Yani iyi icra edilip olumlu neticelere ulaştıran etkinlikler, mutluluğa neden olmaktadır. Etkinlik kuramın ilk temsilcilerinden olan Aristoteles'e göre, erdemli faaliyetler sonucunda mutluluk meydana gelmektedir. Burada belirtilen faaliyetler; hobiler, seyahatler ve spor şeklinde sosyal alanda gerçekleştirilen aktivitelerdir. Etkinlik kuramcılarına göre aktivitelerin basit, sıkıcı ve güç olması kaygıya sebebiyet verir. Bireyin etkinlikleri ile yetenekleri zorluk seviyesine göre birlikte ilerliyorsa kişi mutluluğu yakalamış olur. Ayrıca kişinin yetenekleri gerekli ölçüde ise gerçekleştirilen faaliyetler zaman içerisinde haz sağlayacaktır (Yetim, 2001).

2.4.2.4.Yargı Kuramı

Birçok kuram mutluluğun bazı standartlar ve gerçek durumların karşılaştırılması sonucu ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Gerçek durumların standartlara yaklaşması durumunda mutluluk ortaya çıkacaktır (Diener, 1984: 542).

Bireyin yaşam doyumunu ve mutluluğu birçok faktörden etkilenmektedir. Evlilik, iş, hayat koşulları gibi çevresel etkiler yanında, bireyin kendisinden kaynaklanan faktörlerden de etkilenmektedir. Ayrıca kişinin kendini kabul ve özsaygı göstermesi de yaşam doyumunu etkileyen en önemli faktörlerdendir (Stein, 2004: 161).

2.4.2.5.Tavandan Tabana ve Tabandan Tavana Kuramı

Bu kuram modern psikolojide oldukça popüler bir kuramdır. Mutluluk kavramıyla benzer yönleri bulunmaktadır. Örneğin bazı düşünürler, mutluluğu küçük hazların toplamı olarak belirtmiştir. Bu kurama göre, birey anlık haz ve acılarının mukayesesi sonucu, kendini ya mutlu ya da mutsuz hisseder. Bundan dolayı mutlu bir yaşam mutlu anların bütününden oluşur (şahin, 2008).

2.4.2.6.Haz ve Acı Kuramı

Bu kuram, Wilson'un gereksinim kuramından faydalanarak, bireyin mutlu olabilmesi için arzu ve amaçların doyurulması gerektiğini ileri sürer. Tatarkiwicz ise, bireyde haz ve acı gibi iki önemli kaynak olduğunu savunmuştur. Ayrıca zevk veren ve acı veren kaynakların birbiriyle ters orantılıdır. Bu kaynaklara zamanla alışmanın mutluluğa sebep olmayacağını ancak kaynakların kaybı söz konusu olduğunda ise mutsuzluk yaşanacağını belirtmektedir. Yani bireyin, haz ve acıyı tatması ve bunlara sebep olan şeylere alışması, hazzın ve acının seviyesini düşürmektedir (Akt., Diener, 1984: 542).

2.4.3.Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörler

Bireyin yaşam kalitesi bir bütün olarak incelendiği zaman ulaşılan olumlu değerler yaşam doyumudur. Yani bireyin yaşadığı hayatı ne düzeyde sevdiği ile alakalıdır. Kişinin yaşam döngüsü içerisinde iş, aile ve bunlar dışında maruz kaldığı dışsal çevrenin ve içsel yapının doyum üzerinde etkisi vardır. Her bireyin farklı demografik özellikleri olması yaşam doyumuyla ilgili algılamalarında da etkilidir. Yaş, cinsiyet, eğitim, kişilik, din, evlilik ve aile, gelir, çalışma ve iş yaşamı gibi unsurlar yaşam doyumuna etki eden bazı demografik faktörlerdendir (Tabuk, 2009).

Flanagan (1978)'ın yaşam doyumuna etki eden faktörler olarak ortaya koyduğu ölçütler ise şöyledir.

- Diğer bireylere faydalı olmak,
- Özgüven sahibi olmak,
- Evladını iyi yetiştirme,
- Eş ilişkilerinde içtenlik,
- Başkalarının faydasına çalışma,
- Yerel etkinliklere katılma,
- Öğrenmeden keyif alma,
- Kendini tanıma,
- Sürekli bir işe sahip olma,
- Sosyal ortamlara katılma,
- Eğlenceli ve sportif faaliyetlerde bulunma şeklindedir.

Bunların yanında genel olarak bireyin yaşam doyumuna etki eden faktörlerden bazıları ise aşağıda ifade edilmiştir (Yetim, 1991: 41)

2.4.3.1.Yaş

Yaşam doyumu ile yaşın ilişkisini araştıran ilk çalışmalara göre gençlerin yaşlılara oranla daha mutlu olduğu görülmesine rağmen son zamanlarda yapılan çalışmalarda ise yaş ile mutluluk arasında bir ilişkinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı yaşam doyumu ile yaş arasındaki ilişki hakkında kesin bir yargıya varılamamaktadır. Bunun nedeninin yapılan çalışmalardaki örneklem yapısının farklı olmasından kaynaklandığı var sanılmaktadır (Tabuk, 2009).

Bundan dolayı sonuç ne olursa olsun yaşam doyumu ile yaş arasındaki ilişkinin nedensel bir temele oturtulması yanlış olacaktır (Onur, 2004).

2.4.3.2.Cinsiyet

Yetim (1991)'e göre, kadınlar erkeklere oranla yaşam doyumlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmesine rağmen bu bağlamda gerçekleştirilen pek çok araştırmada cinsiyet ile doyum arasında çok az bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Wood, Rhodes ve Whelan (1989), cinsiyet üzerine yapmış oldukları çalışma sonucuna göre, kadınların erkeklere göre yaşam doyumları daha yüksek seviyede bulmuştur. Ancak Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman'ın (2005) teknik öğretmenlerde yaşam doyumunu incelediği araştırmasında kadın öğretmenlerle erkek öğretmenlerin yaşam doyumu puan ortalamalarında anlamlı fark bulunamamıştır. Fakat Gündoğar, Gül, Uskun, Demirci ve Keçeci (2007)'nin yaptığı başka çalışmada ise yaşam doyumu ile cinsiyet arasında bir fark bulunmamıştır.

2.4.3.3.Eğitim

Genel olarak eğitim seviyesinin yükselmesi ile bireylerin yüksek mevkilerde çalışmalarından dolayı kariyer tatminlerinin ve yaşamdan aldıkları doyumun yüksek olması beklenebilir. Fakat eğitim seviyesinin artması ile birlikte bireyin hayata dair daha belirgin amaçları veya idealleri olmasına bağlı olarakta yaşam doyum düzeyleri artış olmaktadır (Akyüz Ünlü, 2014).

2.4.3.4.Kişilik

Kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelendiğinde yaşam doyumu yüksek olan bireyler, karşılaştıkları problemleri olumlu bakış açısı ile değerlendirmektedir. Bu tür bireyler, hayata iyimser bakma halini kullanarak yine mutluluklarına katkı sağlayacak şekilde davranışlar göstermektedir.

Bunun sonucunda yaşam doyumu yüksek bireylerin, daha iyimser bakış açısına sahip olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır (Ryan ve Deci, 2001).

2.4.3.5.Din

İslam dini bireyin yaşamını anlamlandırmasında çok etkilidir. Din, insanın iç dünyası üzerinde ve hayat anlamlandırması bakımından önemli yere sahiptir (Kaynak, 2012: 681). Dini etkinliklerini düzenli olarak yapan ve etkinliklere katılım gösteren kişilerin daha mutlu oldukları görülmüştür. Dini inancın ve dinsel aktivitelerde bulunmanın yaşam doyumu üzerindeki olumlu etkisi yanında, dini konularla alakalı pek çok soru da yanıtsız bırakılmıştır (Tabuk, 2009).

2.4.3.6.Evlilik ve Aile

Yetim (1991)'in yaptığı birçok çalışmaya göre, evlilikle yaşam doyumu arasında olumlu açıdan bir ilişki bulunmaktadır. Çalışma sonucunda, evli bireylerin evli olmayanlara oranla yaşam doyumunu daha çok hissettiklerine ulaşılmıştır. Ayrıca evli kalma süresinin artması eşlerin birbirini daha iyi tanımalarını, aile bağlarının güçlenmesini sağlamaktadır. Aile içindeki güçlü bağın oluşması ise, eşlerin aile içinde meydana gelen sorunlarını azaltıp yaşam doyumunu artırmaktadır (Özgen, 2012).

2.4.3.7.Gelir

Stewart, (1976) belli bir gelir durumuna sahip olmak, daha düşük gelire sahip olana göre mutluluk bakımından daha yüksek düzeyde ilişkilidir. Bununla birlikte çok yüksek gelir düzeyine sahip olmakla mutluluk ilişkisi oldukça düşüktür.

Doğan ve Morali (1999), öğretim üyeleri ile yaptıkları çalışmada, öğretim üyelerinin yaşam doyumu seviyesi ekonomik seviyeleri ile paralellik göstermektedir. Ayrıca akademisyenler arasından profesörlerin ekonomik bakımdan diğer akademisyenlere göre daha iyi bir seviyede bulunması ve bunun sonucunda da yaşam doyumu seviyelerinin yüksek olduğu görülmüştür (Tümekaya vd., 2008).

2.4.3.8.Çalışma ve İş Yaşamı

Yaşam döngüsünün önemli bölümlerinden biri olan iş hayatından alınan doyum, yaşam doyumu üzerinde oldukça etkilidir (Keser, 2005). Bunun birlikte iş doyumuna etki eden çalışılan ortam, bu ortamın bireye etkisi, iş yerindeki sorumluluk, işin monotonluğu, alınan maaş, ödüllendirme ve iş güvenliği de yaşam doyumu üzerinde etkileri bulunmaktadır (Özdevecioğlu, 2003).

İş şartlarının elverişsizliği, sorumluluklarının çok ağır olması, çalışma saatleri fazla olması, maaşın yetersiz olması gibi etkenler, bireyin aile hayatını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemekte, bunlarda yaşam doyumunu olumsuz etkilemektedir. Bireyin yaşam doyumunu birçok değişkenin etkisi altındadır. Yaşam doyumunu hakkında yaş, cinsiyet, eğitim, gibi değişkenler açısından kesin bilgiye varılamamakla birlikte bireyin yaşadığı çevre, sahip olduğu iş, geliri, inancı ve değerlerinin de yaşam doyumundaki payı inkâr edilemez. Ayrıca bu değişkenler, bireyden bireye ve toplumdaki topluma farklılık göstermektedir. Yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin tek başına bireylerin yaşam doyumunu üzerinde etkisinin olduğu söylenemez. Fakat bu değişkenlerin her birinin yaşam doyumundaki yeri önemlidir (Tümekaya, 1999).

2.4.4.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Yaşam doyumunu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların bazıları çalışmamızla alakalı olarak aşağıda belirtilmiştir.

2.4.4.1.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Yaşam doyumunu ile ilgili birçok araştırmacının farklı konu ve bireyler üzerinde yaptıkları çalışmalar sonucunda farklı problemlere sahip kişilerin ve farklı yaşlara göre yaşam doyumları hakkında önemli bulgulara ulaşılmıştır (Gülcan, 2014).

Bu araştırmalardan bazıları:

Sümer, (2018) tarafından yapılan bu araştırmada, kadın girişimcilerin yaşam doyumları üzerinde iş hayatının etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, kadın girişimcilerin; iş doyumunu ve yaşam doyumunu puanlarının yüksek olduğu, iş doyumunu ile gelir, faaliyet gösterilen sektör, ev sahibi olma ve ulaşım aracı sahibi olma durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Son yüzyılda vücut algısıyla ilgili psikoloji alanındaki çalışmalar, eğitim ve sağlık gibi alanlarda da başlamıştır. Bu çalışmaların önemli bir nedeni, bireyin kendi vücuduna dair olumsuz bir algı oluşturmasının bütün hayatını olumsuz etkilemesidir (Arslangiray, 2013).

Üniversite öğrencilerinde vücut algısı ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada, Kadınların vücut algısı puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Yani, kadınların erkeklere göre vücut algılarının daha olumsuz olduğunu göstermektedir.

Düzenli spor yapan bireylerin vücut algısının spor yapıp sonrasında bırakan ve spor yapmayan vücut algısından daha pozitif olduğunu göstermektedir. Yaşam doyumu puanlarına göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere yaşam doyumu daha yüksektir. Araştırma sonucuna göre, kişinin bedeni hakkındaki duygu ve düşüncesinin yaşam doyumu üzerinde etkili olduğudur (İncekara, 2018).

Camiye devam eden bireylerin dini gerekleri yerine getirme ile yaşam doyumu arasındaki araştırmanın sonucuna göre, içsel eğilimli dindarlık ile yaşam doyumu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca kişisel kimlik ile yaşam doyumu arasında da olumlu ilişki bulunmuştur (Yazıcı, 2018).

Sağlam (2017)'ın yaptığı başka bir araştırmada ise, engelli ve yaşlı bakım personeli olarak çalışanların tükenmişlik, iş yaşamı kalitesi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada tükenmişlik düzeyi arttıkça ile çalışma yaşamı kalitesi ve yaşam doyumunda azalma, çalışma yaşamı kalitesi arttıkça yaşam doyumunda artma bulunmuştur.

Okul öncesi 48-72 ay arası çocukların sosyal beceri ve problemleri davranışları ile ebeveynlerinin duygusal zekâ düzeyleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Bu çalışmada, ebeveynlerin yaşam doyumları ile duygusal zekâ düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Canpolat, 2017).

Yıldız ve Tekin (2018)'nin ofislerde çalışan işçilerde yaşanan iş stresinin iş ve yaşam doyumuna etkisini incelendiği bu araştırma sonucuna göre, iş stresi ile iş doyumu arasında anlamlı düzeyde bir farkın olmadığı, ofiste çalışanların yaşları ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca iş hayatındaki streslerin bireyin iş doyumuna olan etkisinde ise çalışanların yaşları, iş doyumları ve çalışma süreleri iş doyumları arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur.

Yaşlı bireylerle yapılan başka bir araştırmada ise, yaşam kalitesi arttıkça yaşam doyumu artmakta, bağımsızlık düzeyi arttıkça da yaşam kalitesinin arttığı ortaya konulmuştur (Kankaya ve Karadakovan 2017).

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, yaşam doyumunun ölüm algısından düşük düzeyde de olsa etkilendiği görülmüştür. Yani yaşam doyumu arttıkça ölüm algısının da arttığı görülmüştür (Şahin, 2018).

2.4.4.2.Yaşam Doyumu İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Türk ve Amerikan ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumu ve umut düzeylerinin cinsiyet, sosyoekonomik ve ebeveyn tutumları gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin incelendiği bu araştırmada, Türk ve Amerikalı öğrencilerin umut düzeyleri arasında bir fark bulunmadığı halde, Türk öğrencilerin yaşam doyumunun Amerikalı öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur (Şahin, 2018).

Bu çalışmada hayırsever davranışın yaşam doyumunu nasıl etkilediği ortaya çıkarılmak istenmiştir. Çin'de gönüllü olarak 4.048 yetişkin üzerinde yapılan araştırmada daha sık hayırsever davranışın daha fazla yaşam doyumu ile olumlu yönde ilişki olduğu bulunmuştur (Song, Gu ve Zuo, 2019).

Kalka ve Lockiewicz (2018)'in disleksi olan ve olmayan Polonyalı öğrencilerde esneklik ve algılanan sosyal desteğin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada disleksik öğrencilerin yaşam doyumunun düşük seviyelerde olduğu ve bundan dolayı disleksik genç erişkinlerde mutluluk ve yaşam doyumu açısından bir risk faktörü olarak değerlendirilmesi sonucuna varıldı.

Eun-Young Park ve Jung-Hee Kim (2018) tarafından yapılan bu araştırmada Güney Kore'de gelişimsel yetersizliği olan bireylere sahip ebeveynler arasında depresyon ve yaşam memnuniyeti ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada gelişimsel yetersizliği olan bireylerde, bakım verme süresi ve davranış problemlerinin ciddiyeti ebeveynlerin yaşam doyumunu etkilemiş ve bu etki kısmen depresyona aracılık etmiştir. Bu sonuçlar, sağlık hizmeti sağlayıcılarının, gelişimsel engelli bireyleri önemseyen ebeveynler arasında depresyon ve yaşam doyumu ile ilgili daha fazla bilgi sağlayarak, önleme ve tedavi programları geliştirmelerine yardımcı olabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmada kullanılan araştırma yöntemleriyle ilgili açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan model, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve araştırmada kullanılan istatistiksel yöntemler bu bölümde yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada tarama modelleri içerisinde genel tarama modellerinden biri olan ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir araştırmadır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2009: 77-81).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilindeki vakıf üniversitelerinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde Eğitim, İşletme, İslami bilimler, İnsan ve Toplum bilimleri, Mühendislik ve Doğa bilimleri, Sağlık bilimleri ve Hukuk Fakülteleri'nde lisans programı okuyan 225'i erkek 297'si kız olmak üzere 522 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında, "Aile İçi Dini Aktiviteler Ölçeği", "Dini Tutum Ölçeği", "Yaşam Doyumu Ölçeği" ve katılımcıların demografik verilerini toplamak amacıyla araştırmacının oluşturduğu "Kişisel Bilgi Formu" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda; üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri, yaşları, üniversite ve fakülteleri, sınıf düzeyleri, bitirdiği lise türü, anne-baba eğitim durumu, ekonomik durum, kardeş sayısı, aile yapısı ve anne-baba çocuk yetiştirme tutumu ile ilgili sorulara yer verilmiştir.

3.3.2. Aile İçi Dini Aktiviteler Ölçeği

Lambert & Dollahite (2010)'un geliştirdiği Aile İçinde Dini Aktiviteler Ölçeği, 9 madde ve tek boyuttur.

Maddeler sıklık ve önem açısından iki farklı şekilde değerlendirilmektedir. Sıklık bölümünde 0 (asla) ile 6 (günde birden fazla) arasında değişiklik gösteren yedili likert tipi derecelendirmeyle, önem ise 0 (önemli değil) ile 4 (aşırı önemli) arasında değişiklik gösteren beşli likert tipi derecelendirmeyle değerlendirilmektedir (Akt., Akın ve ark., 2014).

Aile içi dini aktiviteler ölçeği, Akın, Turan, Çebiş ve Savcı (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmış, daha sonra tekrar İngilizceye çevrilerek çeviri ile orijinal form arasındaki tutarlılık incelenmiş ve denemelik Türkçe form elde edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .92 ve ölçeğin test-tekrar test korelasyonu ($r = .86, p < .001$) olarak bulunmuştur. Ölçeğin diğer dini ölçeklerle yapılan uyum geçerliği araştırmalarında anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Açılımsal Faktör analizi sonuçlarına göre ölçek tek boyutludur. Aile İçinde Dini Aktiviteler Ölçeği'nin güvenilirliği iç tutarlık yöntemiyle, madde analizi ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu ile incelenmiştir. Aile İçi Dini Aktiviteler Ölçeği'nin yapı geçerliği için ölçeğin orijinal formunda bulunan faktörlerin doğrulanması amacıyla DFA uygulanmıştır. Yapılan tüm çalışmalarda Aile İçinde Dini Aktiviteler Ölçeği'nin iyi düzeyde uyum verdiğini ortaya koymuştur.

Bu araştırmada kullanılan Aile İçi Dini Aktivite ölçeğinin sıklık yönünden Cronbach Alpha değeri .89, önem yönünden Cronbach Alpha değeri .61 olarak bulunmuştur. Aile İçi Dini Aktiviteler ölçeğinin toplam Cronbach Alpha değeri ise .70 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Ok-Dini Tutum Ölçeği

Ok-Dini Tutum Ölçeği Ok (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin, diğer dini tutum ölçeklerinden ayırt edilebilmesi için yazar kendi soyadıyla ölçeği tanımlamıştır. Ok-Dini Tutum Ölçeğinin bilişsel, duygusal, davranışsal ve ilişkisel toplam 4 alt boyut, 8 maddeden oluşmaktadır. Bilişsel boyutla kişinin dinle ilgili genel görüşünün nasıl olduğu, davranışsal boyutla kişinin davranışlarının dini değerler tarafından ne düzeyde yönlendirildiği, duygusal boyutla kişinin dinin duygu yönünden ne düzeyde etkilendiği ve ilişkisel boyutla bireyin kendini Allah'a yakın hissetme düzeyidir.

Ok-Dini Tutum olarak isimlendirilen ölçeğin yüksek iç tutarlılığa sahip olduğu görülmüştür (.81 ve .91).

Açılımsal ve doğrulayıcı faktör analizleri ölçeğin 4 ayrı alt grubuyla (bilişsel, duygusal, davranışsal ve ilişkisel) iyi bir model oluşturduğunu onaylamaktadır. Cevaplama sistemi her ifade için “Tamamen Katılıyorum (5)”, “Çoğuna katılıyorum (4)”, “Yarı yarıya katılıyorum (3)”, “Az katılıyorum (2)” ve “Hiç katılmıyorum (1)” olarak düzenlenmiş 5’li Likert ölçeği şeklindedir. Her bir maddenin puanları "5 ile 1" arasında değişmektedir. Ok-Dini Tutum Ölçeğinden alınabilecek toplam puan en az 8, en çok 40’tır. Her bir alt boyut için alınabilecek en düşük ve en yüksek değer aralığı 2-10’dur. Ters maddelerde puanlama 5=1, 4=2, 2=4, 1=5 şeklindedir. Alınan puan artıka dini tutum düzeyi artmaktadır (Ok, 2011).

Bu araştırmada Ok-Dini Tutum ölçeğinin alt boyutlarından biliş boyutu Cronbach Alpha değeri .92, duygu boyutu Cronbach Alpha değeri, .80, davranış boyutu Cronbach Alpha değeri .87 ve ilişki boyutu Cronbach Alpha değeri; .85 olarak bulunmuştur. Dini Tutum ölçeğinin toplam Cronbach Alpha değeri; .85 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Yaşam Doymu Ölçeği

Yaşam doymu ölçeği Diener, Emons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında Alpha güvenilirlik katsayısını 0,87 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliliğini 0,82 olarak bulunmuştur. Bu ölçeğin amacı, bireylerin yaşamlarından aldıkları doymu derecesini belirlemektir. Genel yaşam doymunu ölçmeyi amaçlayan ölçek, ergenlerden yetişkinlere kadar tüm yaşlara uygundur.

Ölçeği Köker ve Yetim 1991’de Türkçeye uyarlamıştır. Ölçeğin Türkçe uygulamasını yapan Yetim (1993), Alpha güvenilirlik katsayısını 0,86, test tekrar test güvenilirlik katsayısını 0,73 olarak bulmuştur.

Ölçek 5 maddeden oluşmakta olup, 7’li derecelendirilmiş cevaplama sistemine (1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kısmen katılmıyorum, 4: Kararsızım, 5: Kısmen katılıyorum, 6: Katılıyorum, 7: Kesinlikle katılıyorum) göre cevaplanmaktadır. En olumsuz ifade 1 puan, en olumlu ifade ise 7 puan almaktadır. Alınabilecek en düşük puan 5, en yüksek puan ise 35’tir. Toplam puan azaldıkça yaşam doymu azalır. Ölçekten alınan 7 puan ve altı düşük, 13 puan ve üstü yüksek yaşam doymu, 8- 12 arasında kalan puanlar da orta seviyede yaşam doymunu göstermektedir.

Bu araştırmada kullanılan Yaşam Doyumu leğinin Cronbach Alpha değeri; .86 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, 2018-2019 eğitim-ğretim yılı içinde İstanbul Sabahattin Zaim niversitesinde ğrenim gören 522 lisans öğrencisinden toplanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin izinleri, ilgili kişilerden e-mail yolu ile alınmıştır. Ölçek formlarının üniversitede uygulama izni ilgili kişi ve makamlarla resmi yazışma yoluyla gerçekleştirilmiştir. Resmi izin alındıktan sonra, araştırmacı tarafından ilgili niversiteye gidilerek, belirlenen fakültelerin ğretim elemanları ile uygun uygulama zamanları ayarlanmıştır.

Uygulama sırasında araştırmacı tarafından, gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Ankete katılımda gönüllülük esas olduğu, verilerin sadece akademik amaçlı kullanılacağı ve kimlik bilgilerini yazmamaları özellikle belirtilmiştir. Araştırmaya katılan 522 öğrenciye, Kişisel Bilgi Formu, Aile İçi Dini Aktiviteler leği, Dini Tutum leği ve Yaşam Doyumu leği uygulanmış ve uygulamanın hemen sonunda araştırmacı tarafından lme araçları toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizine başlamadan önce testten elde edilen puanların normallik testi yapılarak basıklık ve arpıklık değerleri incelenmiş ve testten elde edilen puanların normal dağıldığı gözlenmiştir (Aile İçi Dini Aktivite leği; basıklık değer, 1,3 - 0,10 arpıklık değer, 1,23 - 0,17, Yaşam Doyumu leği; basıklık değer -0,37 - 0,11 arpıklık değer 0,38 - 0,21, Dini Tutum leği; basıklık değer -1,22 - 0,11 arpıklık değer 1,17 - 0,24). Basıklık ve arpıklık değerleri -1,50 ile +1,50 arasında olan ölçümler normal dağılım özellikleri göstermesinden dolayı (Tabachnick ve Fidell, 2013) araştırmada parametrik testler kullanılmıştır. Bu nedenle araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişkileri belirlemek için pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama düzeyini ortaya koymak amaçıyla çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Bununla birlikte araştırmada kullanılan ölçeklerden elde edilen puanların iki grup ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı için ilişkisiz t testi, ikiden fazla değişken ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı içinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Verilerin istatistiksel çözümlenmesi SPSS 25 programında yapılmıştır. Yapılan analizlerde $\alpha = .05$ (%95 güvenle) anlamlılık düzeyinde inceleme yapılmış ve bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda tablolar halinde sunulmuştur. Betimsel istatistikler için yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma puanları hesaplanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaç kısmında yer alan soruların sıralanışına uygun olarak bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.1:Aile İçi Dini Aktivite Tutum Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	Madde	Ortalama	S.S	Minimum	Maksimum
AİDAS	9	25,61	10,97	9,00	54,00
AİDAÖ	9	25,04	11,54	9,00	25,00
AİDAT	18	50,65	18,85	18,00	50,00

Tablo 1’de görüldüğü gibi Aile İçi Dini Aktivite Sıklık (AİDAS) Ölçeği puanlarının ortalaması 25,61, standart sapması 10,97, Aile İçi Dini Aktivite Önem (AİDAÖ) Ölçeği puanlarının ortalaması 25,04 standart sapması 11,54 olarak hesaplanmıştır. Aile İçi Dini Aktivite Toplam (AİDAT) Ölçek puanlarının ortalaması 50,65 standart sapması 18,85 olarak ölçülmüştür.

Tablo 4.2:Dini Tutum Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri

Alt Ölçekler	Madde	Ortalama	S.S.	Minimum	Maksimum
Biliş	2	9,32	1,72	2,00	10,00
Duygu	2	7,31	2,09	2,00	10,00
Davranış	2	7,54	1,98	2,00	10,00
İlişki	2	8,82	1,65	2,00	10,00
Toplam	8	33,02	5,56	10,00	40,00

Tablo 2’de görüldüğü gibi Dini tutum alt ölçeklerinden biliş boyutu puanlarının ortalaması 9,32 standart sapması 1,72 duygu boyutu ölçeği puanlarının ortalaması 7,31 standart sapması 2,09 davranış boyutu ölçeği puanlarının ortalaması 7,54 standart sapması 1,98, ilişki boyutu ölçeği puanlarının ortalaması 8,82 standart sapması 1,65 olarak hesaplanmıştır. Dini Tutum Ölçeği toplam puanlarının ortalaması ise 33,02 ve standart sapması 5,56 olarak ölçülmüştür.

Tablo 4.3:Yaşam Doyumunu Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri

Ölçek	Madde	Ortalama	S.S.	Minimum	Maksimum
Yaşam doyumunu	5	21,66	6,56	5,00	35,00

Tablo 3’de görüldüğü gibi yaşam doyumunu ölçeği puanlarının ortalaması 21,66 ve standartsapması 6,56 olarak ölçülmüştür.

Araştırmada kullanılan ölçek puanları arasındaki ilişki katsayılarına Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4.4:Araştırmada Kullanılan Ölçek ve Alt Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiler

Ölçekler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Dini aktivite sıklık boyutu	--								
2.Dini aktivite önem boyutu	,40**	--							
3.Dini aktivite toplampuan	,82**	,84**	--						
4. Dini tutum biliş alt boyutu	,05	,15**	,13**	--					
5.Dini tutum duygu alt boyutu	,37**	,31**	,40**	,14**	--				
6. Dini tutum davr. alt boyutu	,37**	,29**	,40**	,19**	,63**	--			
7.Dini tutum ilişki alt boyutu	,23**	,21**	,26**	,33**	,53**	,57**	--		
8.Dini tutum toplam puan	,36**	,33**	,41**	,53**	,80**	,82**	,80**	--	
9.Yaşam doyumunu	,30**	,14**	,26**	,15**	,23**	,30**	,30**	,33**	--

**p<.01

Tablo 4'te görüldüğü gibi;

Aile İçi Dini Aktivite toplam ölçek puanları ile Aile İçi Dini Aktivite sıklık ($r = .82, p < .05$), Aile İçi Dini Aktivite önem ($r = .84, p < .01$) ve yine Aile İçi Dini Aktivite sıklık ile Aile İçi Dini Aktivite önem ölçeği puanları arasında ($r = .40, p < .01$) pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur.

Dini Tutum biliş ölçeği puanları ile Aile İçi Dini Aktivite sıklık puanları arasında ($r = .05, p > .01$) anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Aile İçi Dini Aktivite sıklık ölçeği puanları ile Dini Tutum duygu ($r = .37, p < .01$), Dini Tutum davranış ($r = .37, p < .01$), Dini Tutum ilişki ($r = .23, p < .01$) ve Dini Tutum toplam ölçek puanları ile ($r = .36, p < .01$) pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur.

Aile İçi Dini Aktivite önem ölçeği puanları ile Aile İçi Dini Aktivite toplam ($r = .84, p < .01$), Dini Tutum biliş ($r = .15, p < .01$), Dini Tutum duygu ($r = .31, p < .01$), Dini Tutum davranış ($r = .29, p < .01$), Dini Tutum ilişki ($r = .21, p < .01$) ve Dini Tutum toplam ölçek puanları ile ($r = .33, p < .01$) pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur.

Aile İçi Dini Aktivite toplam ölçek puanları ile Dini Tutum biliş ($r = .13, p < .01$), Dini Tutum duygu ($r = .40, p < .01$), Dini Tutum davranış ($r = .40, p < .01$), Dini Tutum ilişki ($r = .26, p < .01$) ve Dini Tutum toplam ölçek puanları ile ($r = .41, p < .01$) pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur.

Dini Tutum biliş ölçeği puanları ile Dini Tutum duygu ($r = .14, p < .01$), Dini Tutum davranış ($r = .19, p < .01$), Dini Tutum ilişki ($r = .33, p < .01$) ve Dini Tutum toplam ölçek puanları ile ($r = .53, p < .01$) pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur.

Dini Tutum duygu ölçeği puanları ile Dini Tutum davranış ($r = .63, p < .01$), Dini Tutum ilişki ($r = .53, p < .01$) ve Dini Tutum toplam ölçek puanları ile ($r = .80, p < .01$) pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur.

Dini Tutum davranış ölçeği puanları ile Dini Tutum ilişki ($r = .57, p < .01$) ve Dini Tutum toplam ölçek puanları ile ($r = .82, p < .01$) pozitif yönde korelasyonlar bulunmuştur.

Dini Tutum ilişki ölçeği puanları ile Dini Tutum toplam puanları arasında da ($r = .80$, $p < .01$) pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Son olarak Yaşam Doymu ölçeği puanları; Aile İçi Dini Aktivite sıklığı ($r = .30$, $p < .01$), Aile İçi Dini Aktivite önemi ($r = .14$, $p < .01$), Aile İçi Dini Aktivite toplam ($r = .26$, $p < .01$), Dini Tutum biliş ($r = .15$, $p < .01$), Dini Tutum duygu ($r = .23$, $p < .01$), Dini Tutum davranış ($r = .30$, $p < .01$), Dini Tutum İlişki ($r = .30$, $p < .01$) ve Dini Tutum toplam ölçek puanları ile ($r = .33$, $p < .01$) pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Dini aktivite alt ölçek puanlarının yaşam doyumunu yordamasına dönük çoklu regresyon analizi sonuçlarına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 4.5:Dini Aktivite Alt Ölçek Puanlarının Yaşam Doyumunu Yordanmasına Dönük Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	16,903	,792		21,350	,000		
Dini Aktivite Sıklığı	,172	,027	,287	6,260	,000	,297	,265
Dini aktivite önem	,015	,026	,026	,575	,566	,141	,025
R=0.29 R²=0.09							
F(2-517)=25,26 p=.000							

Dini aktivite sıklığı ve dini aktivite önem ölçek puanları bireylerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır ($R=0.29$, $R^2=0.09$, $p < 0.01$). Dini aktivite ölçeğinin sıklık ve önemi ile birlikte yaşam doymu düzeyindeki varyansın % 9'unu açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doymu üzerindeki görece önem sırası; dini aktivite sıklığı ve dini aktivite önem şeklinde gözlenmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise sadece dini aktivite sıklığının yaşam doymu üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Dini tutum alt ölçek puanlarının yaşam doyumunu yordanmasına dönük çoklu regresyon analizi sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 4.6:Dini Tutum Alt Ölçek Puanlarının Yaşam Doyumunu Yordanmasına Dönük Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	8,990	1,831		4,909	,000		
Dini tutum biliş	,205	,167	,054	1,228	,220	,145	,054
Dini tutum duygu	,072	,174	,023	,416	,678	,233	,018
Dini tutum davranış	,609	,188	,184	3,238	,001	,300	,141
Dini tutum ilişki	,640	,215	,162	2,982	,003	,296	,130
R=0.34 R²=0.12							
F(4-516)=17.00, p=.000							

Dini tutum biliş, dini tutum duygu, dini tutum davranış, dini tutum ilişki ölçek puanları bireylerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır (R=0.34, R²=0.12, p <0.01). Adı geçen dört değişken birlikte yaşam doyumunu düzeyindeki varyansın sadece % 12'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumunu üzerindeki görece önem sırası; dini tutum davranış, dini tutum ilişki, dini tutum biliş ve dini tutum duygu şeklinde gözlenmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise sadece dini tutum davranış ve dini tutum ilişki ölçek puanlarının yaşam doyumunu üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Dini aktivite ve dini tutum toplam ölçek puanlarının yaşam doyumunu yordamasına dönük çoklu regresyon analizi sonuçlarına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 4.7:Dini Aktivite ve Dini Tutum Toplam Ölçek Puanlarının Yaşam Doyumunu Yordanmasına Dönük Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Model	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	8,622	1,625		5,305	,000		
Dini Aktivite Ölçeği	,052	,016	,150	3,333	,001	,260	,145
Dini Tutum Ölçeği	,315	,053	,267	5,924	,000	,329	,252
R=0.36 R²=0.13							
F(2-517)=37.50, p=.000							

Dini aktivite ve dini tutum toplam ölçek puanları bireylerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır ($R=0.36$, $R^2=0.13$, $p < 0.01$). Dini aktivite ölçeği ile dini tutum ölçeği birlikte yaşam doyumunu düzeyindeki varyansın % 13'ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumunu üzerindeki görece önem sırası; dini tutum ve dini aktivite şeklinde gözlenmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde hem dini aktivite hem de dini tutum ölçeği puanlarının yaşam doyumunu üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Bireylerin yaşam doyumunu, dini aktivite, dini tutum ölçeklerinin cinsiyete göre t testi sonuçlarına tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 4.8: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Ölçekler	Değişken	N	$\bar{X} \pm S$	sd	t	p
Yaşam doyumunu	Erkek	224	20,25±6,81	519	4,38	.000
	Kadın	297	22,75±6,16			
Dini aktivite	Erkek	225	51,79±21,67	519	1,21	.228
	Kadın	296	49,78±16,37			
Dini tutum	Erkek	225	32,30±5,79	520	2,57	.010
	Kadın	297	33,56±5,31			

Tablo 8'deki sonuca göre, bireylerin yaşam doyumunu, cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$t(519)=4,38$ $p < .01$].

Kadınların yaşam doyumunu düzeyleri ($\bar{x}=22,75$) erkeklerle göre ($\bar{x}=20,25$) daha yüksektir. Bireylerin dini aktivite ölçeği puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar bulunmamıştır [$t(520)=1,21$ $p > .01$].

Bireylerin dini tutum ölçeği puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$t(520)=2,57$ $p < .05$]. Kadınların dini tutum düzeyleri ($\bar{x}=33,56$) erkeklerle göre ($\bar{x}=32,30$) daha yüksektir.

Bireylerin yaşam doyumunu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin yaşa göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 4.9:Yaşam Doyumunu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Yaşa Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değiş.	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doyumu	18-19	82	22,01±6,23	Grup.ara	262,42	3	87,494	2,04	,107
	20-21	265	21,65±6,66	Grup.içi	22143,34	517	42,830		
	22-23	137	22,17± 6,52	Toplam	22405,82	520			
	24 ve +	37	19,24± 6,32						
Dini aktivite	18-19	82	48,82±1,93	Grup.ara	758,25	3	252,75	,710	,547
	20-21	264	50,24± 1,24	Grup.içi	184127,86	517	356,14		
	22-23	138	51,81± 2,88	Toplam	184886,11	520			
	24 ve +	37	53,27± 2,03						
Dini tutum	18-19	82	33,30± ,49	Grup.ara	50,51	3	16,839	,543	,653
	20-21	265	33,08± ,68	Grup.içi	16055,20	518	30,995		
	22-23	138	33,02± 1,17	Toplam	16105,72	521			
	24 ve +	37	31,94± ,59						

Tablo 9’da görüldüğü gibi yaşam doyumu ölçeği puanları bireylerin yaş değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(3-517)= 2,04, p >.01$].

Dini aktivite ölçeği puanları bireylerin yaş değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(3-517)= ,710, p >.01$].

Dini tutum ölçeği puanları bireylerin yaş değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(3-518)= ,543, p >.01$].

Bireylerin yaşam doyumu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin sınıf düzeyine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 4.10:Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değişik.	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doyumu	1.sınıf	133	21,01 \pm 7, 50	Grup.ara	100,99	3	33,666	,780	,505
	2.sınıf	153	22,20 \pm 7,26	Grup.içi	22304,82	517	43,143		
	3.sınıf	148	21,68 \pm 7, 92	Toplam	22405,82	520			
	4.sınıf	87	21,74 \pm 6, 71						
Dini aktivite	1.sınıf	133	50,25 \pm 1,56	Grup.ara	2673,41	3	891,137	2,52	,057
	2.sınıf	152	48,37 \pm 1, 50	Grup.içi	182212,70	517	352,442		
	3.sınıf	148	54,07 \pm 1,43	Toplam	184886,11	520			
	4.sınıf	88	49,43 \pm 1,18						
Dini tutum	1.sınıf	133	33,30 \pm 5, 08	Grup.ara	89,27	3	29,759	,962	,410
	2.sınıf	153	32,63 \pm 5,40	Grup.içi	16016,44	518	30,920		
	3.sınıf	148	33,48 \pm 5, 65	Toplam	16105,72	521			
	4.sınıf	88	32,50 \pm 6, 00						

Tablo 10'daki sonuca göre, yaşam doyumu, bireylerin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir[f(3-517)= ,780, p >.01].

Dini aktivite ölçeği puanları bireylerin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir[f(3-517)= 2,52, p >.01].

Dini tutum ölçeği puanları bireylerin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir[f(3-518)= ,962, p >.01].

Bireylerin yaşam doyumu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin mezun olduğu lise türüne göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 4.11:Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Mezun Olunan Lise Türüne Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değişken	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doyumu	Genel	180	20,92±6,22	Grup.ara	168,52	3	56,17	1,30	,271
	İ.H.L	119	22,34±6,45	Grup.içi	22183,57	516	42,99		
	Meslek	34	21,67±60,65	Toplam	22352,10	519			
	Diğer	187	21,94±6,12						
Dini aktivite	Genel	179	50,79±22,89	Grup.ara	4187,80	3	1395,93	3,99	,008
	İ.H.L	119	54,99±16,16	Grup.içi	180270,96	516	349,36		
	Meslek	34	52,52±18,94	Toplam	184458,76	519			
	Diğer	188	47,53±16,72						
Dini tutum	Genel	180	32,89±5,44	Grup.ara	381,83	3	127,27	4,20	,006
	İ.H.L	119	34,48±5,74	Grup.içi	15659,40	517	30,28		
	Meslek	34	33,26±5,47	Toplam	16041,23	520			
	Diğer	188	32,21±5,81						

Tablo 11'deki sonuca göre, yaşam doyumu bireylerin mezun oldukları lise türüne göre anlamlı farklılık görülmemektedir [$f(3-516)= 1,30, p >.01$].

Analiz sonuçlarına göre dini aktivite ölçeği puanları bireylerin mezun oldukları okul türüne göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(3-516)=3,99 p <.01$]. Dini aktivite ölçeği puan ortalamaları en yüksekten en düşüğe doğru imam hatip lisesinden mezun olanlar ($\bar{x}=54,99$), meslek lisesinden mezun olanlar ($\bar{x}=52,52$), genel lise türünden mezun olanlar ($\bar{x}=50,79$) ve diğer okul türlerinden mezun olanlar ($\bar{x}=47,53$) şeklinde sıralanmaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, sadece imam hatip lisesi mezunu olanların dini aktivite düzeylerinin diğer okul türlerinden mezun olanlara göre anlamlı şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir.

Bireylerin dini tutum ölçeği puanları bireylerin mezun oldukları okul türüne göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(3-517)=4,20 p <.01$].

Dini tutum ölçeği puan ortalamaları en yüksekte en düşüğe doğru imam hatip lisesinden mezun olanlar ($\bar{x}=34,48$), meslek lisesinden mezun olanlar ($\bar{x}=33,26$), genel lise türünden mezun olanlar ($\bar{x}=32,89$) ve diğer okul türlerinden mezun olanlar ($\bar{x}=32,21$) şeklinde sıralanmaktadır.

Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffé testi ile test edilmiş, sadece imam hatip lisesi mezunu olanların dini tutum düzeylerinin diğer okul türlerinden mezun olanlara göre anlamlı şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir.

Bireylerin yaşam doyumu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin babaların eğitim düzeyine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 4.12: Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Babaların Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değişken	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doyumu	İlk-orta	125	20,51±7,20	Grup.ara	196,51	2	98,25	2,28	,102
	Lise	288	22,03±6,82	Grup.içi	22195,76	517	42,93		
	Üniversite	107	22,00±5,93	Toplam	22392,27	519			
Dini aktivite	İlk-orta	125	50,96±16,80	Grup.ara	66,81	2	33,40	,091	,911
	Lise	289	50,76±20,82	Grup.içi	184819,18	517	357,48		
	Üniversite	106	49,96±17,23	Toplam	184885,99	519			
Dini tutum	İlk-orta	125	33,61±5,60	Grup.ara	170,41	2	85,20	2,77	,063
	Lise	289	33,14±5,19	Grup.içi	15899,51	518	30,69		
	Üniversite	107	31,95±5,33	Toplam	16069,93	520			

Tablo 12’de görüldüğü gibi yaşam doyumu ölçeği puanları bireylerin babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir [$f(2-517)= 2.28, p >.05$].

Dini aktivite ölçeği puanları bireylerin babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(2-517)= .091, p >.05$].

Dini tutum ölçeği puanları bireylerin babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(2-518)= 2,77, p >.05$].

Bireylerin yaşam doyumu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin annelerin eğitim düzeyine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 13’de yer verilmiştir.

Tablo 4.13:Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değişik.	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doyumu	İlk-orta	192	21,02 \pm 6, 60	Grup.ara	140,42	2	70,21	1,63	,197
	Lise	271	22,04 \pm 6, 80	Grup.içi	22199,08	516	43,02		
	Üniv.	56	22,30 \pm 5,36	Toplam	22339,50	518			
Dini aktivite	İlk-orta	191	52,37 \pm 22, 70	Grup.ara	972,970	2	486,48	1,36	,256
	Lise	272	49,86 \pm 16, 03	Grup.içi	183784,90	516	356,17		
	Üniv.	56	48,60 \pm 18,71	Toplam	184757,87	518			
Dini tutum	İlk-orta	192	33,68 \pm 5, 23	Grup.ara	132,43	2	66,21	2,15	,117
	Lise	272	32,75 \pm 5,00	Grup.içi	15882,45	517	30,72		
	Üniv.	56	32,30 \pm 5,36	Toplam	16014,89	519			

Tablo 13’de görüldüğü gibi yaşam doyumu ölçeği puanları bireylerin annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(2-516)= 1,63, p >.05$].

Dini aktivite ölçeği puanları bireylerin annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(2-516)= 1,36, p >.05$].

Dini tutum ölçeği puanları bireylerin annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır [$f(2-517)= 2,15, p >.05$].

Bireylerin yaşam doyumu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin ekonomik düzeylerini algılama durumlarına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 14’de yer verilmiştir.

Tablo 4.14:Yaşam Doyumunu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Bireylerin Ekonomik Durumlarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değişk.	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doyumu	Dar	21	16,95±7,00	Grup.ara	724,26	3	241,42	5,75	,00
	Orta	464	21,67±6,46	Grup.içi	21681,56	517	41,93		
	Varlıklı	36	24,41±6,67	Toplam	22405,82	520			
Dini aktivite	Dar	21	53,75±15,00	Grup.ara	751,92	3	250,64	,70	,55
	Orta	464	50,26±19,08	Grup.içi	184134,19	517	356,15		
	Varlıklı	36	54,16±17,67	Toplam	184886,11	520			
Dini tutum	Dar	21	33,30±5,00	Grup.ara	76,26	3	25,42	,82	,48
	Orta	465	33,12±5,04	Grup.içi	16029,45	518	30,945		
	Varlıklı	36	31,66±7,67	Toplam	16105,72	521			

Tablo 14'deki sonuca göre,yaşam doyumu, bireylerin algıladıkları ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir[f(3-517)= 5,75, p <.01]. Yaşam doyumu ölçeği puan ortalamaları en yüksekte en düşüğe doğru ekonomik durumunu varlıklı olarak algılayanlar (\bar{x} =24,41), orta (\bar{x} =21,67) ve dar (\bar{x} =16,95) şeklinde sıralanmaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, sadece ekonomik durumunu varlıklı olarak algılayanların yaşam doyumu, ekonomik durumunu dar olarak algılayanlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Dini aktivite ölçeği puanları bireylerin algıladıkları ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir[f(3-517)= ,704, p >.05].

Dini tutum ölçeği puanları bireylerin algıladıkları ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir[f(3-518)= ,822, p >.05].

Bireylerin yaşam doyumu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin sahip olduğu kardeş sayısına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 15'de yer verilmiştir.

Tablo 4.15:Yaşam Doyumu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değiş.	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doyumu	Yok	13	20,76± 7,69	Grup.ara	251,437	3	83,81	1,95	,120
	2	165	21,18±7, 79	Grup.içi	22132,4	516	42,89		
	3	177	22,64± 6,97	Toplam	22383,9	519			
	4 ve +	165	21,22±6, 42						
Dini aktivite	Yok	13	20,76±20, 92	Grup.ara	1179,53	3	393,17	1,10	,347
	2	165	21,18±23, 79	Grup.içi	183619,	516	355,85		
	3	177	22,64± 16,97	Toplam	184798,	519			
	4 ve +	165	21,22±16, 42						
Dini tutum	Yok	13	20,76±6, 92	Grup.ara	255,942	3	85,31	2,78	,040
	2	165	21,18± 5,79	Grup.içi	15848,8	517	30,65		
	3	177	22,64± 5,97	Toplam	16104,7	520			
	4 ve +	165	23,22±5, 42						

Tablo 15’de görüldüğü gibi yaşam doyumu ölçeği puanları bireylerin kardeş sayılarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir [$f(3-516)= 1,95, p >.05$].

Dini aktivite ölçeği puanları bireylerin kardeş sayılarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir [$f(3-516)= 1,10 p >.05$].

Dini tutum ölçeği puanları bireylerin kardeş sayılarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(3-517)= 2,78, p <.05$]. Dini tutum ölçeği puan ortalamaları yüksek puandan düşük puan doğru, 4 ve üstü kardeşi olanların ($\bar{x}=23,22$), 3 kardeşi olanların ($\bar{x}=22,64$) 2 kardeşi olanların ($\bar{x}=21,18$), kardeşi olmayanların ($\bar{x}=20,76$) şeklinde sıralanmaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, sadece 4 ve üstü kardeşi olanların dine yönelik tutumları kardeşi olmayanlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Bireylerin yaşam doyumu, dini aktivite ve dini tutum ölçeklerinin bireylerin aile yapılarına göre t testi sonuçlarına tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 4.16:Yaşam Doymu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Aile Yapısına Göre t Testi Sonuçları

Ölçekler	Değişkenler	N	$\bar{X}\pm S$	sd	t	p
Yaşam doymu	Çekirdek aile	364	21,50±6,82	519	,896	,371
	Geniş aile	157	22,07±6,01			
Dini aktivite	Çekirdek aile	364	49,04±16,67	519	2,98	,003
	Geniş aile	157	54,37±23,58			
Dini tutum	Çekirdek aile	365	32,87±5,95	520	,899	,369
	Geniş aile	157	33,35±5,67			

Tablo 16'daki sonuca göre, bireylerin yaşam doymu, aile yapısına göre anlamlı farklılık göstermemektedir [t(519)=,896 p > .01].

Bireylerin dini aktivite ölçeği puanları aile yapısına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [t(519)=2,98 p < .01]. Geniş aile yapısına sahip bireylerin dini aktiviteleri (\bar{x} =54,37) çekirdek aile de olanlara göre (\bar{x} =49,04) daha yüksektir.

Bireylerin dini tutum ölçeği puanları aile yapısına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [t(520)=,899 p > .05].

Tablo 4.17:Yaşam Doymu, Dini Aktivite ve Dini Tutum Ölçek Puanlarının Algılanan Anne-Baba Tutumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Değişik.	N	$\bar{X} \pm S$	V.K.	K.T.	sd	K.O.	f	p
Yaşam doy.	İlgili	181	23,33±6,70	Grup.ara	1328,87	3	442,9	10,8	,000
	Koruyucu	293	21,29±6,69	Grup.içi	21076,9	517	40,76		
	İlgisiz	22	18,50±6,00	Toplam	22405,8	520			
	Otoriter	25	16,92±6,00						
Dini aktivite	İlgili	180	51,27±51,22	Grup.ara	4004,51	3	1334,8	3,86	,010
	Koruyucu	294	51,24±51,15	Grup.içi	180881,	517	349,86		
	İlgisiz	22	37,45±37,45	Toplam	184886,	520			
	Otoriter	25	50,88±50,00						
Dini tutum	İlgili	181	33,51±5,93	Grup.ara	536,678	3	178,89	5,95	,001
	Koruyucu	294	33,21±5,43	Grup.içi	15569,0	518	30,056		
	İlgisiz	22	30,72±6,73	Toplam	16105,7	521			
	Otoriter	25	29,20±8,00						

Tablo 17'deki sonuca göre yaşam doyumu bireylerin anne baba tutumlarını algılama düzeyine göre anlamlı farklılıklar görülmüştür [$f(3-517)= 10,86, p <.01$].

Yaşam doyumu ölçeği puan ortalamaları en yüksekte en düşüğe doğru anne babasının tutumlarını demokratik ve ilgili olarak algılayanların ($\bar{x}=23,33$), koruyucu kollayıcı olarak algılayanların ($\bar{x}=21,29$) ilgisiz olarak algılayanların ($\bar{x}=18,50$), baskıcı ve otoriter olarak algılayanların ($\bar{x}=16,92$) şeklinde sıralanmaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, anne babasını demokratik ve ilgili olarak algılayanların yaşam doyumu, anne babaların tutumlarını ilgisiz, baskıcı ve otoriter olarak algılayanlardan anlamlı şekilde daha olumlu olduğu gözlenmiştir.

Dini aktivite ölçeği puanları bireylerin anne baba tutumlarını algılama düzeyine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [$f(3-517)= 3,86, p <.05$]. Dini aktivite ölçeği puan ortalamaları en yüksekte en düşüğe doğru anne babasının tutumlarını demokratik ve ilgili olarak algılayanların ($\bar{x}=51,27$), koruyucu kollayıcı olarak algılayanların ($\bar{x}=51,24$), baskıcı ve otoriter olarak algılayanların ($\bar{x}=50,88$) ve ilgisiz olarak algılayanların ($\bar{x}=37,45$), şeklinde sıralanmaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, anne babasını demokratik ve ilgili olarak algılayanların dini aktiviteleri, anne babaların tutumlarını ilgisiz algılayanlardan anlamlı şekilde daha olumlu olduğu gözlenmiştir.

Dini tutum ölçeği puanları bireylerin anne baba tutumlarını algılama düzeyine göre anlamlı farklılıklar görülmüştür [$f(3-518)= 5,95, p <.01$]. Dini tutum ölçeği puan ortalamaları en yüksekte en düşüğe doğru anne babasının tutumlarını demokratik ve ilgili olarak algılayanların ($\bar{x}=33,51$), koruyucu kollayıcı olarak algılayanların ($\bar{x}=33,21$), ilgisiz olarak algılayanların ($\bar{x}=30,72$) ve baskıcı ve otoriter olarak algılayanların ($\bar{x}=29,20$) şeklinde sıralanmaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı Scheffe testi ile test edilmiş, anne babasını demokratik ve ilgili olarak algılayanların dini tutumları, anne babaların tutumlarını baskıcı ve otoriter algılayanlardan anlamlı şekilde daha olumlu olduğu gözlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, üniversite öğrencilerinde aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin araştırılması sonucunda, elde edilen bulguların tartışma ve yorumu yapılmıştır.

5.1.Genel Değerlendirme ve Tartışma

Aile içi dini aktivite ile dini tutum arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Yaşantıları bir bütün olan insanın, duygu, düşünce ve davranışları arasında uyum ve denge olması gerekir (Güngör, 1993: 54). Aksi takdirde, insanda bilişsel denge olmazsa, inanç olarak gördüğümüz, sadece bireyin karışık duygu ve bilgisinden ibaret olacaktır (Armaner, 1967: 46). Karacoşkun (2004)'nın yaptığı araştırma bu çalışmanın aksine, namaz kılmanın önemine inanma ile namaz kılma davranışı arasında uyumsuzluk bulunmuştur. Araştırmaya katılan büyük bir çoğunluğun, namaz kılmanın önemine olan inancı, davranışsal olarak yerine getirmediği ortaya çıkmıştır.

Yaşam doyumu ile aile içi dini aktivite sıklık düzeyi arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki bulunmuştur. Benzer çalışmalarda da, yaşam doyumu ve dini davranışlar arasında anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur (Pollner, 1989; Myers ve Diener, 1995; Martin Combs ve Bayne Smith, 2000; Ellison, Gay ve Glass, 1989). Yani dini davranışları yerine getiren bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Diğer araştırmalarda ise ibadethaneye gitme sıklığı ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiye ulaşılmıştır (St. George ve McNamera, 1984; Myers ve Diener, 1995).

Yaşam doyumu ile dini tutumun davranış/ilişki alt boyutu ve dini tutum toplam puanları arasında anlamlı düzeyde pozitif ilişki bulunmuştur. Aile içi dini aktiviteler, öğrencilerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır.

Yordayıcı değişkenlerin yaşam doyumu üzerindeki göreceli önem sırası; dini aktivite sıklığı ve dini aktivite önem şeklinde gözlenmektedir. Dini aktivite sıklığının yaşam doyumu üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Poloma ve Pendleton (1991)'un yaptığı benzer diğer çalışmada ise dua etme sıklığı ile yaşam doyumu arasında yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Yapıcı (2007)'nin yaptığı çalışmada, din, bireye umut ve güven vererek, aşırı stres ve depresyona karşı iradeyi güçlendirdiği ve intihar etme olasılığını zayıflattığını ortaya koymuştur. Kula (2005), tarafından yapılan benzer bir çalışmada ise bireyin dini inancının sorunların üstesinden gelmede önemli bir yerinin olduğunu tespit etmiştir. Yapılan çalışmalar çalışmamızla uyumlu ve çalışmamızı destekler niteliktedir.

Dini tutumun alt boyutları olan biliş, duygu, davranış ve ilişki öğrencilerin yaşam doyumunu anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Yordayıcı değişkenlerden sadece dini tutumun davranış ve ilişki alt boyutu yaşam doyumunu üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada, dua ederek güçlü bir varlıktan yardım istemek, insan bedeni üzerinde faydalı etkileri olduğunu göstermiştir. Dua esnasında yüksek tansiyonda ve nabız atışlarında düşme olduğu tespit edilmiştir. Dua eden insanın üzüntülü hali azalarak ümitli ve sabırlı hali artmaktadır (Rowshan, 2008). Başka bir araştırmada ise, insanın zor durumda kaldığı anlarda duaya yönelme düzeyi ile stresle başa çıkma arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur (Aydın, 2011).

Topuz (2016), başka bir araştırmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Genç yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmada, yaşamın anlamı ile dindarlık arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişkiye ulaşmıştır. Yani bu sonuca göre, genç yetişkinlerin dinî şuur düzeyleri arttıkça, yaşamın anlamı daha yüksek seviyede gerçekleşmektedir. Doğan ve Cebioğlu (2011), üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada ise, "Maneviyat ile yaşamın Anlamı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu tespit etmiştir. Yapılan bu çalışmalar araştırmamızı desteklemektedir.

Aile içi dini aktiviteler ve dini tutum öğrencilerin yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yordayıcı değişkenlerden hem aile içi dini aktiviteler hem de dini tutum, öğrencilerin yaşam doyumunu üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Benzer bir çalışmada ise, dini inançlarına bağlı olan kişilerin yaşam doyumunun yüksek olduğu ve bu kişilerin olumsuz yaşam durumlarında daha düşük seviyede olumsuz ruhsal tepkide buldukları saptanmıştır (Ellison, 1991). Çayır ve Emhan (2010), dini değerlerin bireyin hayatına anlam katması yanında, stres ve kaygıyı azaltmak gibi ruh sağlığını koruyan fonksiyonları bulundurduğunu sonucuna varmışlardır.

Batıl inançlar ve yaşam doyumu arasında ilişkinin olup olmadığı incelenen bu araştırmada ise 6,7 ve 8. Sınıflarda eğitim gören ortaokul öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada batıl inançlar ile yaşam doyumu arasında düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur (Çivitçi, 2009).

Öğrencilerin yaşam doyumu cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kadınların yaşam doyumu düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir. Bu konuda yapılmış başka araştırmalarda ise, araştırmaya paralel sonuçlara ulaşmaktayız. İncekara, (2018)'nin yapmış olduğu araştırma sonuçları ile bu araştırma benzerlik göstermektedir. Fakat Şahin (2008)'nin yaptığı araştırmada ise beden eğitimi öğretmenlerinde cinsiyete bağlı olarak yaşam doyumlarının anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öğrencilerin dini aktivitelerin sıklığı ve önemi cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Öğrencilerin dini tutumu, cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kadınların dini tutum düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir. Kavas (2013)'ın yaptığı araştırmada da kadınların erkeklere oranla dini tutum düzeylerinin yüksek olduğuna sonucuna varmıştır. Fakat (Sarıçam ve Güven, 2012; Kafalı, 2005)'nin yaptığı çalışmalarda, dini tutumun cinsiyete göre anlamlı bir şekilde değişmediğini bulmuştur.

Ayrıca dini tutum duygusal ve davranışsal alt boyutlarına baktığımızda, kızlar erkeklerden daha yüksek puan olmasına karşın, erkekler dini tutum bilişsel ve ilişkisel alt boyutlarında kızlara oranla daha yüksek puan almıştır. Bu duruma kadınların, fitratları gereği erkeklere göre daha duygusal ve merhametli olmaları söylenebilir.

Dini aktivitelerin sıklığı ile önemi, dini tutum ve yaşam doyumu öğrencilerin yaş değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Başka bir araştırmada Arasan (2010), akademisyenlerle ilgili yaptığı çalışmada ise, yaş ile yaşam doyumu arasında anlamlı fark görememiştir. Bunun yanında dini tutum ile ilgili, 15 yaş üstü 869 kişi üzerinde yapılan başka bir araştırmada, dinî tutumların yaşa göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Kavas, 2013).

Gülcan, (2014) ve Şahin, (2008)'nin yaptığı araştırmalarda ise öğrencilerin yaşı arttıkça, yaşam doyumlarının azaldığı ortaya çıkmıştır.

Bu durum bireyde, yaşın artması ile birlikte beklentilerin azalması, hayatı daha gerçekçi görmeye başlaması sonucu yaşamdan daha az doyum almasına neden olabilir.

Dini aktivitelerin sıklığı ve önemi, dini tutumu ve yaşam doyumunu öğrencilerin sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Bunun nedeni bireylerin, dine karşı tutumları ve dini aktiviteleri yapması bireyin psikolojik ve sosyal etkenlere göre farklılaşmaktadır. Örneğin, biri dini tutum konusunda daha hassas iken bir başkası için aynı durum geçerli olmayabilir. Kafalı, (2005)'nın yaptığı araştırmada, çalışmamızı desteklemekte ve dini tutumun sınıf düzeyine göre farklılaşmadığını bulmuştur.

Gürsoy, (2009) ve Gençay, (2009) yaptıkları araştırmada da sınıf düzeyinin öğrencilerin yaşam doyumunu üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Fakat Deniz ve Yılmaz (2004)'in yapmış olduğu araştırmada ise, farklı bir sonuca ulaşılmıştır. Birinci sınıf ile dördüncü sınıf öğrencilerinin yaşam doyumları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Yani dördüncü sınıf öğrencilerinin yaşam doyumları birinci sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Clark ve Oswald, (1994) yaptığı çalışmada ise farklı bir sonuca ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyi artıkça yaşam doyumunu artmaktadır. Bu duruma, üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyinin artması neticesinde meslek edinmeye yaklaşmalarının etkisi olabilir.

Aile içi dini aktiviteler ile dini tutum, öğrencilerin mezun oldukları okul türüne göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. İmam hatip lisesi mezunu olanların aile içi dini aktiviteler ile dini tutum düzeylerinin diğer okul türlerinden mezun olanlara göre anlamlı şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir. Boyar, (2012)'in yaptığı araştırma da çalışmamızı desteklemektedir.

Dini aktivitelerin sıklığı ve önemi, yaşam doyumunu ve dini tutumu, öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir.

İncekara, (2018)'nin yaptığı araştırmaya göre ise, üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyini etkileyen nedenler arasında annenin eğitim düzeyi etkili değilken babanın eğitim düzeyine göre anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Ayrıca Gülcan (2014)'ın yaptığı başka bir araştırma, İncekara, (2018)'nin çalışmasını destekler niteliktedir. Araştırmada üniversite öğrencilerinden baba eğitim düzeyi üniversite mezunu olanların yaşam doyumu düzeyleri diğer öğrencilerden yüksek düzeyde bulunmuştur.

Alan yazını incelediğimizde araştırmaların birçoğunun, Gülcan (2014) ve İncekara, (2018)'nin yaptığı araştırmanın bulgusu ile ters düştüğü görülmektedir. Bunun nedeni ise, anne ve babanın eğitim düzeyinin bireylerin yaşam doyumuna bir etkisinin olmadığı yönündedir.

Yaşam doyumu, öğrencilerin algıladıkları ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Ekonomik durumunu varlıklı olarak algılayanların yaşam doyumu, ekonomik durumunu dar olarak algılayanlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Benzer sonuçlara Rohe ve Stegman (1994), ulaşmıştır. Yaptıkları çalışmada varlıklı olma ile yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif yönde yüksek düzeyde ilişki bulmuşlardır. Özgür, Babacan ve Durdu (2010)'nun yaptığı çalışmada ise bu çalışmayı destekleyen bulgulara ulaşmış, ekonomik yönden durumu iyi olan üniversite öğrencilerinin düşük olanlara göre yaşam doyum düzeyleri yüksek seviyede bulmuştur. Bu durumu aile gelirinin artması ile yaşam standartlarının artması şeklinde yorumlayabiliriz.

Dini aktivitelerin sıklığı ve önemi ile dini tutum, öğrencilerin algıladıkları ekonomik durumlarına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Kavas, (2013) başka bir araştırmada benzer sonuçlara ulaşarak dinî tutumlarda gelir durumuna göre farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Aile içi dini aktivitelerin sıklığı ve önemi ile yaşam doyumu, öğrencilerin kardeş sayılarına göre göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Gülcan, (2014)'nin araştırmada ise, yaşam doyumu düzeyi kardeş sayısı ile ters orantılıdır. Yani kardeş sayısının artması ile yaşam doyumu azalmaktadır. Bu duruma, ailedeki kardeş sayısının artması ile aile bireylerinin imkânlarında azalma olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin yaşam doyumu, anne baba tutumlarını algılama düzeyine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Anne babasını demokratik ve ilgili olarak algılayanların yaşam doyumu, anne babaların tutumlarını ilgisiz, baskıcı ve otoriter olarak algılayanlardan anlamlı şekilde daha olumlu olduğu gözlenmiştir.

Gürsoy, (2009) başka bir araştırmada ise, üniversite öğrencilerinin anne baba tutumu ile yaşam doyumuna arasında anlamlı bir fark bulmuştur. Bu çalışma sonucunda, annelerini demokratik ve ilgili olarak algılayan öğrencilerde yaşam doyumu düzeyi, annelerini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilere oranla anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Aynı şekilde babasını aşırı hoşgörülü olarak algılayan öğrenciler, babasını otoriter ve baskıcı olarak algılayan öğrencilere oranla yaşam doyumu düzeyi yüksek bulunmuştur. Bu duruma anne ve babanın bireyin çocukluk döneminden başlayarak geçmişten getirdikleri ile şimdi ve geçmiş yaşantısı üzerinde etkisi olduğu düşünüldüğünde ebeveyn tutumlarının bireyin yaşam doyumu üzerinde etkili olmaktadır.

Ayrıca Yetim (2001) ve Chow (2005)'un farklı zamanlarda üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmaları incelediğimizde anne-baba tutumları ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Yapılmış olan bu çalışmalar bu çalışmayı desteklemektedir.

Aile içi dini aktiviteler ve dini tutum bireylerin anne baba tutumlarını algılama düzeyine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Anne babasını demokratik ve ilgili olarak algılayanların aile içi dini aktiviteleri ve dini tutumu, anne babaların tutumlarını ilgisiz, baskıcı ve otoriter algılayanlardan anlamlı şekilde daha olumlu olduğu gözlenmiştir. Başka bir araştırmada anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyleri, anne-babasının tutumunu otoriter, aşırı koruyucu ve ilgisiz olarak algılayan lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinden daha yüksek bulunmuştur (Şengün, 2013: 209). Demokratik ve ilgili anne-baba tutumuyla yetişen gençlerin din ve ahlak eğitimleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Kımtır, 2015:123). Farklı bir araştırmada, Ergenlerin dini yönelimleri üzerinde anne-baba tutumlarının etkisine bakıldığında, dini yönelim ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Dinç, 2007).

ALTINCI BÖLÜM

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan önerilere yer verilmiştir.

6.1. Öneriler

Uygulayıcılara öneriler;

Dini davranışları yerine getiren bireylerin yaşam doyumlarının daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Bundan dolayı bireylere, dini davranışlarda farkındalık kazandırmak için, yaş seviyesine uyumlu dini kitaplar okunmalı ve din görevlilerinden bilgi alınmalıdır.

Din, bireye umut ve güven vererek, aşırı stres ve depresyona karşı iradeyi güçlendirdiği ve intihar etme olasılığını azalttığından bireylere, maneviyatı güçlendirici etkinlik ve eğitim programları uygulanmalıdır.

Aile içi dini aktivitelerin, aile içinde verimli bir şekilde uygulanmasını sağlamak için aile danışmanları ile aile ve dini rehberlik büroları ailelere eğitici ve geliştirici faaliyetlerde bulunmalıdır.

Ailede ve okulda din eğitimi, sevgi ve ilgi dolu bir ortamda çocuk ve gençlerin psikolojisi dikkate alınarak verilmelidir.

Aileler, dini tutum ve aktivitelere yönelik geliştirici faaliyetlerde çocuklarını sürekli desteklemeli ve bilinçlendirmelidir.

Aile ve Dinî Rehberlik Bürolarının ailenin sağlıklı olarak devam ettirilmesinde, sarsıntı yaşayan ailelerin manevi yönden desteklenmesine yönelik vaaz, seminer ve konferanslarının nicelik ve nitelik olarak işlevinin artırılması sağlanabilir.

Müftülüklerin, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve belediyelerle ortak çalışmalar yaparak, sahasında uzman kişilerle dini eğitim ve kültür alanında da hizmetlerinin artırılmalıdır.

Genç ve yetişkin erkeklere yönelik dini tutumu artırmak için camilerdeki dini danışma büroları aracılığıyla eğitim ve programlar düzenlenmeli.

Kadınların yaşam doyumu düzeyleri erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Erkeklerin yaşam doyumunu artırmak için dini tutum ve aktivitelerin önemiyle ilgili farkındalık artırıcı eğitimler ve etkinlikler düzenlenmeli.

Anne babasını demokratik ve ilgili olarak algılayanların aile içi dini aktiviteleri ve yaşam doyumu, anne babaların tutumlarını ilgisiz, baskıcı ve otoriter olarak algılayanlardan anlamlı bulunmuştur. Anne-babalara sivil toplum kuruluşları ve devlet aracılığıyla yaygın eğitim kurumlarında anne - baba eğitimi, çocuk ve ergen psikolojisi, yaşlılık ve yetişkinlik psikolojisi gibi derslerin verilmesi ailelerin bilinçli olmasını sağlayabilir.

Araştırmacılara öneriler;

Literatür incelendiğinde ülkemizde, aile içinde dini aktivitelerin bulunduğu bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumu değişkenlerinin bir arada olduğu bu çalışmanın literatüre katkıları olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma vakıf üniversitesi öğrencileri ile yapılmıştır. Bu konuda ve benzer konularda farklı örneklemeler üzerinde niceliksel ve niteliksel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Aile içi dini aktiviteler ölçeğinin farklı ölçme araçları ile ilişkisi incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. E. (2011). *Kronik Hastalıkların, Hastaların Aile İşlevleri ve Yaşam Doyumları Üzerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Adam, H. (2009). *Çocuk Eğitiminde Yaygın Anne Baba Tutumları*. Süleyman Doğan (Ed.), İstanbul: Selis Yayınları.
- Ağılkaya, Z. (2008). *İntihar Girişiminde Bulunanlarda Dini Tutum ve Davranışlar*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akın, A., Turan, M. E., Çebiş, T. ve Savcı, M. (2014). Aile İçinde Dini Aktiviteler Ölçeğinin Türkçe Formu'nun Geçerliliği ve Güvenirliği, 9. Uluslararası Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi, Edirne.
- Akyüz Ünlü, B. (2014). *Kadınların Kariyer Engelleri ile Kariyer Tatmini ve Yaşam Doyumu İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Allport G. (1951). *The Individual and His Religion*, London: Constable.
- Allport, G. (2004). *Birey ve Dini*, Çeviren: Bilal Sambur, Ankara: Elis Yayınları.
- Allport, G. James G. & Jacqueline, Y. (1948). "The Religion of the Post-War College Student", *Journal of Psychology*, 25(1).
- Alper H. (2002), İmanın Psikolojik Yapısı, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Apaydın, H. (2001). *Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Arasan, A. B. (2010). *Akademisyenlerde Yaşam Doyumu, İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Araz, H. (2007). *Türk Aile Yapısında Aile İçi Dini İletişim Problemleri ve Bunların Çocuğun Din Eğitimine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

- Armaner, N. (1967). *İnanç ve Hareket Bütünlüğü Bakımından Din Terbiyesi*, İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Arslan, H. (2009). Dini Tutumların Oluşum, Gelişim ve Değişimleri, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(11), 77-96.
- Arslangiray, N. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Beden İmajının Yordayıcıları Olarak Bağlanma Stilleri Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Avşaroğlu, S., Deniz, E. M., ve Kahraman, A. (2005). Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14):115-129.
- Ay, M. E. (2006). *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*, 5. Baskı, Bursa: Düşünce Yayınevi.
- Aydın, A. R. (1995), *Dini İnkârın Psiko-sosyal Nedenleri*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* (İkinci Baskı). İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. (2013). *Aile ve Din/İslam*, Mustafa Aydın (Ed.), Sistematik Aile Sosyolojisi, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aydın, M. Ş.(2011). *Açık Toplumda Din Eğitimi*, 1.Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2007). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Aydın, M. Z. (2011). *Ailede Ahlak Eğitimi*, 4. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, Ö.(2011). *Yaşamı Sürdürmede Dinî İnançın Rolü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Başaran İ. E. (1991). *Eğitim Psikolojisi Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri*, Ankara:Kadioğlu Matbaası.
- Başaran İ. E. (2008).*Örgütsel Davranış*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Baybek, H. ve Yavuz, S. (2005). Muğla Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Saygılarının İncelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar (14): 93-94.

- Baykan, N. (2014). *Anne-Baba Tutumları ile İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayraktar, M. F. (1995). Ailenin Eğitim Görevi. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, (2):117-142.
- Baysal, A. C., Tekarslan, E., Şencan, H., ve Kılınç, T. (1989). *Sosyal Psikoloji*, İstanbul: Filiz Kitapevi,
- Bilgin, V. (1991). *Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailelerin Görünümü, Türkiye 'de Aile Yıllığı*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Bilgin, V.(1998). *Mesleklere Göre Aile Araştırması: İşçi Ailesi / Proje Grubu*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu.
- Boyar, G. (2012). *Aileye ve Parçalanmış Aileye Sahip Ergenlerin Dini Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş
- Bozdemir, F. (2015). *Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zekâ ile İlişkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Bronstein, M.H. ve Zlotnik, D. (2008). Parenting styles and their effects. M. M. Haith ve J.B.Benson (Ed.), *Infant And Early Childhood Development*, 496-509.
- Bulut, I. (1990). “Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma”, *Aile Yazıları 3 Birey, Kişilik ve Toplum. Bilim Serisi 5/III*, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Canan, İ. (1992). *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı*, C.16, Ankara.
- Canpolat, N. A. (2017). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Beceri ve Problem Davranışları ile Ebeveynlerinin Duygusal Zekâ Düzeyleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Carrier, H. (1965). *The Sociology of Religious Belonging*, London: Darton, Longman&Todd,
- Cengiz, R. (1993). *Kasabada Aile Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Certel H. (2003). *Din Psikolojisi*, Ankara: Andaç Yayınları.

- Certel, H. (2014). *Din Psikolojisi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Ceylan, Ö. (2017). *Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Chow, H.P.H. (2005) Life Satisfaction Among University Students İn A Canadian Prairie City: A Multivariate Analysis. *Soc Indic Res*, (70): 139-150.
- Clark, A. E. & Oswald, A. J. (1994), “Unhappiness and Unemployment”, *Economic Journal*, Vol. (14): 424
- Cüceloğlu, D. (1993). *İçimizdeki Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çalış, H. (2010). Günümüz Fıkıh Problemleri, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Çayır, C. ve Emhan, A. (2010). Girişimcilerin Stres ile Baş Edebilmesinde Tinsel Değerlerin Etkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2).
- Çeçen, A.R. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Yaşam Doymu Düzeylerine Göre Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 180-190
- Çiftçi, A. (1995). “ Dini Kurumlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 9,
- Çivitci, A. (2009). İlk Ergenlikte Mantıkdışı İnançlar ve Yaşam Doymu Arasındaki İlişkiler,*Ejer(Eurasian Journal Of Educational Research)*, Sonbahar (37): 91-109.
- Çolak, R. B. (2018). *Dini Tutum, Davranışlar ve İslamfobi İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Demiriz, S. ve Öğretir, Dilek, A. (2007). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 105-122
- Demirtaş, H. A. (1999). *Anne ve Baba Algılarının Doğacak Çocuklarına Yönelik Beklentileri:Çocuğun Cinsiyetinin ve Ana Babanın Cinsiyet Rolü Yöneliminin Etkileri*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Deniz, M.E ve Yılmaz, E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka Yetenekleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya*
- Diener, E. (1984). Subjectivewell-being. *Psychological Bulletin*, (95): 542-575.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E. ve Lucas, R. E. (1999). SubjectiveWell-being: *Three Decades of Progress. Psychological Bulletin*. 125(2), 276-303.
- Diener, E. ve Scollon, C. (2014). The what, when and how of teaching the science of subjective well-being. *Society for the Teaching of Psychology*, 41(2), 175-183.
- Diener, E., Oishi, S., ve Lucas, R. E. (2003). Personality, Culture, and Subjective Wellbeing: *Emotional and Cognitive Evaluations of Life Annual Review of Psychology*. (54): 403-425.
- Diener, E. ve Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, (40): 189-216.
- Dikmen, A. A. (1995). İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi, *Ankara Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Haziran-Aralık, 50(3): 115-140.
- Dinç, A. (2007). Ergenlerde Anne-Baba Tutumları ve Dini Yönelim, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Dizman, H. (2003). *Anne-Babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dodurgalı, A. (2011). *Ailede Din Eğitimi*, 4. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Doğan, A. ve Cebioğlu S. (2011). Beliren Yetişkinlik: Ergenlikten Yetişkinliğe Uzanan Bir Dönem, *Türk Psikoloji Yazıları*, 14 (28): 11-21.
- Doğan, B. ve Moralı, S. (1999). Üniversite Elemanlarının Sporla İlgili Tutumları ile Yaşam ve İş doyum Düzeylerinin Spor Yapma Alışkanlıkları İle İncelenmesi, *Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1): 16-27.
- Doğan, Ş. (2007). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dini Tutumları (Ankara Örneği)*, doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara

- Dost-Tuzgöl, M. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,2(22): 132-143
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim Sağlıklı İnsan Sağlıklı Aile*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dursun, A. (2010). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Dündar, Özge Z. (2012), *Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri*, Ankara:Siyasal Kitabevi
- Eddington, N. & R. Shuman. (2007). *Subjective Well-Being (Happiness)*. Newark, NJ: ContinuingPsychologyEducationInc.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Eldeklioğlu, J. (2004). Çocuklarda Özgüven Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2): 111-121.
- Ellison, C. G., Gay, D. A., &Glass, T. A. (1989). Does religious commitment contribute to individual life satisfaction. *Social Forces*, (68): 100-123.
- Ellison, C.G. &Levin, J.S. (1998/6).“*The Religion-Health Connection: Evidence, Theory, and Future Direction*”, Health, Education & Behavior,
- Ellison, C.G. (1991). Religious involvement and subjective well-being.*Journal of Health and Social Behavior*,(32): 80-99.
- Erbil, N. Divan, Z. ve Önder, P. (2006). “Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarına Etkisi”. *Aile ve toplum Dergisi*, 3(10):7-112.
- Eremrem, N.(1998). *Eski Türk Toplumunda Ailenin Yeri ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ergün, A. (2002). *Kur`an Kursu Öğrencilerinde Dini Tutum ve Davranışlar*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Erkan, S.(2019). *Erişkinlerde Algılanan Anne Baba Tutumu, Benlik Saygısı ve Problemlerle İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Eryılmaz, A. ve L. Ercan. (2011). Öznel İyi Oluşun Cinsiyet, Yaş Grupları ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(36): 139-151.

- Feldman, R. S. (2004). *Child Development*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson, Prentice Hall.
- Fırat, E. (1977). Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları*, Ankara.
- Flanagan JC. (1978). A Research Approach to İmproving Our Quality of Life. *Psychologist*, (33):138-14
- Genç, Y. ve Seyyar A. (2010). *Tutum, Sosyal Hizmet Terimleri*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Gençay, S. (2009). Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Umutsuzluk Ve Yaşam Doyumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış (27): 380-388.
- Gülcan, A. (2014). *Genç Yetişkinlerde İyimserliğin Mutluluk ve Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Gümüş, H. (2006). *Farklı Mesleklerde Çalışanların İş Ve Yaşam Doyumlarının Tükenmişlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gümüş, İ., Kurt, M., Ermurat Güney, D., (2011). Anne-Baba Tutumu ve Okul Başarısına Etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, (47): 423-442
- Günay, Ü. (1993). *Din Sosyolojisi Dersleri*, Kayseri: İnsan Yayınları.
- Gündoğar, D. Gül, S.S, Uskun, E. Demirci, S. ve Keçeci, D. (2007). Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumunu Yordayan Etkenlerin İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, (10):14-27
- Gündoğmuş, G. (2017). *Yalnızlık Düzeyinin Yordanmasında Anne Baba Tutumları ve Okul Tükenmişliği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları, Amsterdam.
- Gürler, A. (2017). *Ergenlerde Anne Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Başak şehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

- Gürsoy, Ü. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Gestalt Temas Biçimleri ile Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Hart, P. M. (1999). Predicting employee life satisfaction: A coherent model of personality, work and nonwork experiences, and domain satisfactions. *Journal of Applied Psychology*, 84(4), 564-584.
- Hogg, M. & A. Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal psikoloji*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Hökelekli, H. (2003). *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2005). *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede Okulda Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hümbetova, İ. (2011). *Dini Tutum ve Davranışların Oluşumunda Mükâfat ve Cezanın Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- İncekara, T. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Vücut Algısı ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- İnceoğlu, M. (1993). *Tutum, Algı, İletişim*, Ankara: Verso Yayıncılık.
- Kafalı, H. (2005). *Lise Öğrencilerinde Dini İnanç ve Tutumların Sosyal İlişkilere Etkisi-Ergani Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). *İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Basım Yayın.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan Aile Kültürü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kalka, D. Lockiewicz, M. (2018). Happiness, Life Satisfaction, Resiliency and Social Support in Students with Dyslexia, *International Journal of Disability, Development and Education*, 65 (5): 493-508.
- Kankaya, H. ve Karadakovan, A. (2017). Yaşlı Bireylerde Günlük Yaşam Aktivite Düzeylerinin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumuna Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (4): 21-29.
- Karaca, F. (2001). Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindarlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu, *EKEV Akademi Dergisi*, Bahar 3(1): 187-201.
- Karaçoşkun, M. D. (2004). Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişkinine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar, *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV*, (2): 23-36.

- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 20. Baskı.
- Karataş, N. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Karataş, S. (1988). *Yaşlılarda Yaşam Doyumunu Etkileyen Etmenler*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kasapoğlu, A. (2008). Kur'an'a Göre Ailenin Din Eğitimi Görevi, *Diyanet İlmî Dergi*, 44(2): 7-26.
- Kavas, E. (2013). Demografik Değişkenlere Göre Dini Tutum, *Akademik Bakış Dergisi*,(38): 1-20.
- Kaya, M. (1998). *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*, Samsun: Etüt Yayınları.
- Kaynak, İ. H. (2012). İnsanın Anlam Arayışında Din ve Mit'lerin Rolü, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1): 673-682.
- Keser, A. (2005), İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi: Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (4): 77-95.
- Kıntar N. (2015). İlgili Anne-Baba Tutumları ve Dindarlık: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma, *Bilim name*, XXIX, 109-140
- Kirman, M. A., (2005). *Din ve Sekülerleşme*, Karahan Kitabevi: Adana.
- Köylü, M. (2012). *Aile Din Eğitimi* 1. Baskı, Ankara: Gündüz Yayınları.
- Krech, D. Richard S. Crutchfield & Egerton L. B. (1983). *Cemiyet İçinde Fert*, (Mümtaz Turhan Çev.) 2 Cilt, 2. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kula, M. N. (2005). *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Kula, N. (2006). "Bedensel Engellilere Yönelik Tutumlar ile Dini Tutumlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma", *İslami Araştırmalar Din Psikolojisi Özel Sayısı*, 19(3):511-525.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik psikolojisi*. (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurumu, A. A. (1995). *Ailede Çocuk Eğitimi*. Ankara: AAK.
- Kuzgun, Y. (1973). Ana- Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1): 57-70.
- Martin- Combs, C. P.& Bayne-Smith, M. (2000). Quality of life satisfaction among black women 75 years and older. *Journal of Gerontological Social Work*, 33(1): 63-80

- Martin, N.G., Eaves, L. J., Heath, A. R., Jardine, R., Feingold, L. M., & Eysenck, H. J. (1986). Transmission of social attitudes. *Proceedings of the National Academy of Science*, (83): 4364-4368.
- Merter, F. (1990). *Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Morgan, T. C. (1981). *Psikolojiye Giriş*, H. Arıcı, Çev.) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Myers, D. G. (1990). *Social psychology*. (3rd ed. ed.) London: McGraw-Hill.
- Myers, D. G. (2000). The Funds, Friends And Faith Of Happy People. *American Psyc* 55(1): 58-63.
- Myers, D.G. & Diener, E. (1995). Who is happy. *Psychological Sciences*, (6): 10-19.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara: A.K.M. Yayınları.
- Oğuzkan, A. F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,
- Ok, Ü. (2011). Dini tutum ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2): 528-549.
- Okumuşlar, M. (2002). *Fitrattan Dine*, Konya: Yediveren Kitap.
- Onur, B. (2004). *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları
- Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Öcal, M. (1990). *Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, TDV Yayın ve Matbaacılık, Ankara.
- Özakpınar, Y. (1999). *İnsan İnanan Bir Varlık*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özcan, M. ve Eranıl, A. K. (2018). Meslek Seçimi Kapsamında: Anne Baba Tutumu ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2): 1291-1304.
- Özdemir, M. ve Dilekmen, M. (2017). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Duygusal Zekâlarının AnneBaba Tutumu Akademik Başarı ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Eylül 21(4):1655-1671

- Özdemir, Ş. (2002). Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*.(9): 113-131.
- Özdevecioğlu, M. (2003). İş Tatmini ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Afyon.
- Özgen, F. (2012). *Ç.O.M.Ü. Beden Eğitim ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Özgür, G., Babacan Gümüş, A, ve Durdu, B. (2010). Evde ve Yurttan Kalan Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1(1): 25-32
- Özgül, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özkalp, E., Arıcı, H., Bayraktar, R., Aydın, O., Erkal, B., ve Uzunöz, A. (2004). *Davranış Bilimlerine Giriş*. (Ed. Özkalp). Aile Kurumu, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 110-126.
- Park, E. ve Kim, J. (2019), Depression and Life Satisfaction Among Parents Caring for Individuals with Developmental Disabilities in South Korea, *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, In Press.
- Pavot, W., Fujita, F. & Diener, E. (1997). The relation between self-actualization, congruence, personality and subjective well-being. *Journal of Personality and Individual Differences*, 22(2): 183-191.
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, C. R. & Sandvik, E. (1991). Further validation of the satisfaction with life scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1): 149-161.
- Peker, H. (2008). *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Pollner, M. (1989). Diving relations, social relations, and well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, (30): 92-104
- Poloma, M. M. & Pendleton, B. F. (1991). The effects of prayer and prayer experiences on measures of general well-being. *Journal of Psychology and Theology*, (19): 71-83.

- Rohe, W. M. ve Stegman, M. A. (1994). The Effects of Homeownership: On The Selfesteem, Perceived Control and Life Satisfaction of Low-Income People. *Journal of the American Planning Association*, 60 (2): 173-184.
- Rousseau J. J.(1966), *Emil Yahut Terbiyeye Dair*, (Ülken, H. Z., Ülgener, A. R. ve Güzey, S. Çev.), İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Rowshan, A. (2008). *Stres Yönetimi*, (Ş. Cüceloğlu Çev.), İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ryan, R., M., Deci, E., L., (2001), “On Happinessand Human Potentials: A ReviewofResearchonHedonicandEudaimonicWell-Being”, *Annual Review of Psychology*, (52): 141-166.
- Sağlam Y. (2017). *Engelli ve Yaşlı Bakım Personellerinin Tükenmişliği, İş Yaşamı Kalitesi ve Yaşam Doyumu İlişkileri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sargın, N. (2001). *Çocuklarda Ruh Sağlığı*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sarıçam H. ve Güven M. (2012). Özgüven ve Dini Tutum, *International Journal of Social Science*, 5 (7): 573-586.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi*, İzmir:Ege Üniversitesi Basımevi.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1): 1-19.
- Smith, M.B. (1968). Attitude Change. *International Encyclopedia of the Social Siences*. Crowell Collier and Mac Millan.
- Song, J.,Gu, C., &Zuo, B. (2019). Effect of CharitableBehavior on Life Satisfaction: A Paralel MultivariableMediation Model. *SocialBehaviorandPersonality: An İnternationalJournal*, 47(3): 7701
- St. George, A.& McNamera, P. H. (1984). Religion, Race, and Psychological Well-Being. *Journal For The Scientific Study Of Religion*, (23): 351-363.
- Stein, M. (2004). Well-Beingand Life Satisfaction in GeneralizedAnciety Disorder: ComprasiontoMajorDepressiveDisorder in a CommunitySample. *Journal of Affective Disorders*, 79 (1): 161-166.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (Birinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- Stewart, R. (1976) Satisfaction in Stages of the Life Cycle, Levels of General Happiness and Frequency of Peak Experience. *Social Behavior and Personality*, 4 (1): 105-108.
- Sümer, E. (2018). *Kadın Girişimcilerin İş ve Yaşam Doyum İlişkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Şahin Baltacı, H. (2018). Comparison of Hope and Life Satisfaction Levels of Turkish and American Middle School Students, *Eurasian Journal of Educational Research*, (74): 99-122.
- Şahin, S. (2008). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeyleri*, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Şahin, Z. (2018). Ölüm Algısının “ Yaşam Doyumu ” Üzerindeki Etkisi: Üniversite Örneği. Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Akademik İz düşün Dergisi*, 3(3):1-18. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/beuibfaid/issue/39264/434608>
- Şanlı, D. (2007). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şengün, M. (2013). Anne-Baba Tutumuna Göre Lise Öğrencilerinin Ahlâki Olgunluk Düzeyleri, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(23): 203-215.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Şerif M. ve Carolyn W. (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş II*, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Şimşek N. ve Kalgı M. E. (2018). Dini Dogmatizm ve Dindarlık Bağlamında Yaşam Doyumu: Bir Karma Yöntemli Yaklaşım, *Turkish Studies*, 13(4): 1137-1152
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics.*, 6th edn. (Pearson Education: Boston.)
- Tabuk, M. E. (2009). *Elit Sporcularda İş Aile Çatışması ve Yaşam Tatmini İlişkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

- Tesser, A. (1993). The Importance of Heritability in Psychological Research: The Case of Attitudes. *Psychological Review*, (100): 129-142.
- Topçu, Y. (2015). *Aile İçi Şiddeti Önlemede Din Eğitiminin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Topuz, İ. (1999). *Üniversite Öğrencilerinde Dini Tutum ve Davranışlar* Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Topuz, İ. (2016). Yaşamın Anlamı ve Din: Gençler Üzerinde Bir Araştırma. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1 (4): 540-560.
- Tosun, C. (2002). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 2. Baskı, Ankara: Pegem Yayınları.
- Tunalı, M. (2011). *Başarıya Götüren Anne Baba*. İstanbul: Melisa Yayınları.
- Tümkiye, S. (1999). Çukurova Üniversitesi Öğretim Elemanlarının Tükenmişlik Düzeyleri. *4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları*. (51): 47-60.
- Tümkiye, S. , Hamarta, E. , Deniz, M.E. , ve Çelik, M. , (2008). Duygusal Zekâ Mizah Tarzı ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30): 1-18.
- Uysal, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dinî Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, İstanbul: İFAV Yayınları.
- Ünal, A. (1998). *Yahudilik'te, Hristiyanlıkta ve İslam'da Evlilik*, 1. Baskı, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Veenhoven, R. (1996). Developments in satisfaction-research. *Social Indicators Research*, (37): 1-46.
- Wach, J. (1990). *Din Sosyolojisi*, (Ünver Günay, Çev.), Kayseri: Kayseri Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Wilson W.R. (1967). Correlates of avowed happiness. *Psychological Bulletin*, (67): 294-306
- Wood, W., Rhodes, N., & Whelan, M. (1989). Sex differences in positive well-being: A consideration of emotional style and marital status. *Psychological Bulletin*, (106): 249-264
- Yapıcı, A. (2007), *Ruh Sağlığı ve Din Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Yavuz, K. (1987). *Günümüzde Din Eğitimi*, Adana: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- Yavuzer, H. (1988). *Anne-Baba ve Çocuk*. 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk Psikolojisi* (16. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2000). *Anne-baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2005). *Ana Baba ve Çocuk: Ailede Çocuk Eğitimi* (18. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2011). *Ana-Baba ve Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı V. (2018). *Camide İbadet Edenlerde Dindarlık, Yaşam Doyumu ve Kimlik Yönelimleri*, Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Yetim, Ü (2001) *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel Projelerin Organizasyonu ve Örüntüsü Açısından Yaşam Doyumu*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yetim, Ü. (1993). Life Satisfaction: A Study Based On The Organization Of Personal Projects. *Social Indicators Research*, (29): 277-289
- Yıldız, A. (2013). *Anne Baba Tutumları ile Evlilik Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldız, Ş. ve Tekin, U. (2018). Beyaz Yakalı İşçilerde İş Stresinin İş ve Yaşam Doyumuna Etkisi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 4 (1): 61-88.
- Yılmaz, H. (2010). *Aile İçi şiddet ve Huzur Eğitimi*, Aile ve Eğitimi, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Yılmaz, M. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yılmaz, V. (2004). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Anneannelerin Etkilerinin İncelenmesi* Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücedoğru T. (2012). (Ed. Mehmet Sait Özervarlı), *İslam'ın İnanç Esasları*, Eskişehir: Web-Ofset Yayınları.

EKLER

EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK 2: AİLE İÇİ DİNİ AKTİVİTELER ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

EK 3: YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

EK 4: DİNİ TUTUM ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

- 1) **Cinsiyetiniz:** Erkek () Kadın ()
- 2) **Yaşınız:**
- 3) **Sınıfınız:** 1.sınıf () 2.sınıf() 3.sınıf () 4.sınıf ()
- 4) **Fakülteniz:**.....
- 5) **Bölümünüz:**.....
- 6) **Bitirdiğiniz lise türü:**Genel lise () İmam hatip lisesi () Meslek lisesi () Diğer ()
- 7) **Babanızın eğitim durumu:** Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul ()
Lise () Yüksekokul () Üniversite /Yüksek lisans/Doktora ()
- 8) **Annenizin eğitim durumu:** Okur-yazar değil () İlkokul () Ortaokul ()
Lise () Yüksekokul () Üniversite /Yüksek lisans/Doktora ()
- 9) **Kendinizi ekonomik yönden hangi basamakta görüyorsunuz?**
Dar gelirli () Orta altı () Orta () Orta üstü () Varlıklı ()
- 10) **Siz dâhil kaç kardeşiniz:** Kardeşim yok () 2 () 3 () 4 ve üzeri ()
- 11) **Ailenizin yapısını nasıl tanımlarsınız?** Çekirdek Aile () Geniş Aile ()
- 12) **Algıladığınız anne baba çocuk yetiştirme tutumu hangisidir?**
Demokratik ve ilgili () Koruyucu ve kollayıcı ()
İlgisiz ve ihmalkâr () Suçlayıcı, engelleyici, baskıcı ve otoriter ()

EK 2: AİLE İÇİ DİNİ AKTİVİTELER ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.

A bölümünde; bu dinsel davranışları ne sıklıkta gerçekleştirdiğiniz,

B bölümünde ise; bu dinsel davranışları ne kadar önemseydiğiniz sorulmaktadır.

A bölümünde bulunan sorularda 0-hiç, 1-yılda bir ya da birkaç kez, 2- ayda bir ya da birkaç kez, 3-haftada bir, 4-haftada birkaç kez, 5-her gün, 6- günde birden fazla anlamına gelmektedir.

B bölümünde bulunan sorularda 0-hiç önemli değil, 1-biraz önemli, 2- önemli, 3-oldukça önemli, 4-çok çok önemli anlamına gelmektedir.

		A; Sıklığı								B; Önemi				
1	Ailece dua ederiz.	0	1	2	3	4	5	6		0	1	2	3	4
2														
3	Ailece ilahi veya dini müzik dinleriz.	0	1	2	3	4	5	6		0	1	2	3	4
4														
5	Radyo ve televizyonlarda dini programları takip ederiz.	0	1	2	3	4	5	6		0	1	2	3	4
6														
7	Ailece yemeklerde dua ederiz.	0	1	2	3	4	5	6		0	1	2	3	4
8														
9	Annem-babam birlikte dua/ibadet ederler.	0	1	2	3	4	5	6		0	1	2	3	4

EK 3: YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

		Lütfen aşağıdaki ifadelerin sizin için ne kadar doğru olup olmadığını yanındaki rakamlardan yalnız bir tanesine çarpı (X) işareti koyarak belirtiniz.						
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.	Hayatım birçok yönden idealimdekine yakın	1	2	3	4	5	6	7
2.								
3.	Hayatımdan memnunum	1	2	3	4	5	6	7
4.								
5.	Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5	6	7

EK 4: DİNİ TUTUM ÖLÇEĞİ (ÖRNEK MADDELER)

Değerli Katılımcı,

Dini tutum düzeyini ölçmek üzere düzenlenmiş bu listenin her maddesi bir dini tutumu yansıtmaktadır. Sizden bu cümlelerdeki dini tutumların sizin tutumlarınıza uyup uymadığını belirtmeniz istenilmektedir. Lütfen cümleleri dikkatle okuyup belirtilen tutumun size uygunluk derecesine doğru karar veriniz. Kendinize uygun maddenin önündeki parantez içine (X) işareti koyunuz. Bütün maddeleri mutlaka işaretleyiniz. Her madde için bir tercih yapınız. Seçeneklerde belirtilen rakamlar; 1.Hiç Katılmıyorum; 2.Az Katılıyorum; 3.Yarı Yarıya Katılıyorum; 4.Çoğuna Katılıyorum; 5.Tamamına Katılıyorum.

N	Lütfen cevaplarınızı soruların yan tarafındaki seçenekler kısmına “X” koyarak işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
		Hiç Katılmıyorum (1)	Az Katılıyorum (2)	Yarı Yarıya Katılıyorum (3)	Çoğuna Katılıyorum (4)	Tamamına Katılıyorum (5)
1	Dinin gereksiz olduğunu düşünüyorum					
2						
3	Ezan, dua veya ayet gibi dinî okumaları dinlediğimde duygulanırım					
4						
5	Yaşantımın dini değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim.					
6						
7	Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum.					
8						